

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

**ZÁSOBNÍK DIDAKTICKÝCH HER A VYUŽITÍ
DIDAKTICKÝCH HER V HODINÁCH ČESKÉHO
JAZYKA NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

**THE FILE OF METHODOLOGICAL GAMES AND
THE USAGE OF GAMES IN CZECH LANGUAGE
LESSONS AT PRIMARY SCHOOL**

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Simona Pišlová, Dr.

Autor: Barbora Linhartová

Adresa: Horní Kamenice 9, 273 71

Studijní obor: Učitelství pro 1. st. ZŠ – AJ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: březen 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Horní Kamenici, dne 2. března 2012

.....

Barbora Linhartová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Simoně Pišlové, Dr. za cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Děkuji také Mgr. Věře Nídrové, ředitelce ZŠ Zlonice, za možnost vyzkoušet didaktické hry uvedené v mé diplomové práci. V neposlední řadě děkuji svým rodičům za stálou podporu při studiu.

Obsah

Úvod	5
Teoretická část	6
1. Metody výuky	6
1.1. Klasifikace vyučovacích metod podle Maňáka	8
2. Hra	11
2.1. Hra a její význam	11
2.2. Hra a její vývoj	12
2.3. Hra ve vývoji člověka	13
2.3.1. Hry kojenců	13
2.3.2. Hry batolat	14
2.3.3. Hry předškolního věku	14
2.3.4. Hry mladšího školního věku	15
2.3.5. Hry staršího školního věku	16
2.3.6. Hry dospělých	16
2.4. Hra jako vyučovací metoda	17
3. Didaktická hra	18
3.1. Klasifikace didaktické hry	19
3.2. Metodická příprava didaktických her	21
4. Práce ve skupinách	22
5. Český jazyk jako vyučovací předmět	24
5.1. Jazyk a jazyková komunikace	27
5.2. Hra v jazykovém vyučování	28
5.3. Učebnice	30
6. Můj postoj k didaktické hře	35
Praktická část	37
1. Zásobník didaktických her	37
1.1. Jazyková výchova	38
1.2. Literární výchova	66
1.3. Komunikační a slohová výchova	72
2. Analýza oblíbenosti didaktických her na 1. stupni ZŠ	74
3. Vyhodnocení dotazníkového šetření	81
Závěr	90
Seznam použité literatury	91
Seznam příloh	96

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou didaktické hry v hodinách českého jazyka na 1. stupni základní školy. Hra je přirozenou aktivitou každého člověka, nejen dítěte, ale i dospělého, a doprovází nás po celý život. Je to aktivita, která nám pomáhá se rozvíjet, vzdělávat, získávat informace a dovednosti, ale také nás učí spolupracovat s ostatními a komunikovat s nimi.

Vybrala jsem si toto téma, neboť si myslím, že didaktická hra by měla být jednou z metod, které se v hodinách českého jazyka, a nejen v nich, objevují. Je to metoda aktivizační, proto je pro děti zajímavá.

V teoretické části se nejdříve zaměřuji na různé metody, které jsou ve výuce používány, hra je právě jednou z nich. Dále se věnuji vývoji hry, hrou v různých obdobích vývoje člověka i jejím významem. Jedna z kapitol pojednává o hře jako vyučovací metodě. Samostatná kapitola je věnována právě didaktické hře, její klasifikaci a metodice přípravy. Didaktické hry jsou často hrány ve skupinách, proto je zde i kapitola o práci ve skupinách. V neposlední řadě hovořím o jazykovém vyučování a hře v hodinách českého jazyka, o hrách v učebnicích českého jazyka.

Praktická část je rozdělena na tři části. První část je nazvaná Zásobník didaktických her. V této části jsou hry určené pro 2. až 5. ročník. Všechny hry byly na základní škole ověřeny a děti je ohodnotily, výsledky tohoto hodnocení jsou k nalezení ve druhé části praktické části. Druhá část výzkumu (třetí část praktické části) byla zaměřena na pedagogii. Pomocí dotazníku jsem zjišťovala, zda vědí, co je to didaktická hra a zda ji v hodinách používají, popřípadě k procvičení jakého učiva ji využívají nejčastěji.

Teoretická část

---

1. Metody výuky

Slovo metoda pochází z řeckého slova *methodos*, které znamená postup, cestu.

O metodách výuky lze mluvit v užším a širším slova smyslu. V širším slova smyslu zahrnují metody i organizační formy a strukturu vyučování, v užším slova smyslu se jedná o dílčí úkoly ve vyučovacím procesu (Mojžíšek, 1988).

V didaktice pod pojmem metoda chápeme způsob záměrného uspořádání činností, které směřují k vytyčenému cíli (Skalková, 2007). Janiš (2006) mluví o metodě výuky jako o činnosti žáka a učitele, která směřuje k danému cíli. Lubomír Mojžíšek (1988) charakterizuje metodu vyučování jako specificky pedagogickou činnost, která působí nejen na vzdělání, ale i na výchovu. Upozorňuje, že didaktické metody by měly rozvíjet vědomosti a dovednosti z oblasti přírodních, společenských a technických věd, měly by tyto poznatky aplikovat v praxi, dále pak rozvíjet poznávací procesy a dovednost sebevzdělávání, v neposlední řadě osobnost žáka, jeho morálku, cit pro estetiku, jeho pracovní, sociální a somatický profil.

Jiná definice od Vališové, Kasíkové (2007), které vyučovací metodu charakterizují jako „*specifický způsob uspořádání činností učitele (lektora) a žáků (studentů), rozvíjející vzdělanostní profil žáka a působící v souladu se vzdělávacími a výchovnými cíli*“ (Vališová, Kasíková, 2007, s. 189).

Vzhledem k prostudované literatuře lze říci, že vyučovací metoda je způsob uspořádání činností učitele a žáka, který vede k požadovanému vzdělávacímu a výchovnému cíli a zároveň rozvíjí osobnost žáka.

Vyučovací metody se v průběhu let mění nejen vlivem společenským, ale i charakterem školy. Dříve ve škole jako instituci převládalo opakování činností, které dělali dospělí, jejich napodobování. Další metodou bylo memorování. Naopak v dnešní době lze vybírat z mnoha různých metod, mezi které patří také hra.

Smyslem vyučovací metody je zajistit trvalé změny ve vzdělání. Mojžíšek (1988) uvádí několik hledisek, podle kterých lze stanovit účinnost vyučovací metody. Hledisko může být: didaktické, morálně výchovné, esteticky výchovné, pracovní výchovné, fyziologické, hygienické, psychologické, sociální, logické, ekonomické a administrativní. Didakticky účinná je metoda tehdy, když má tyto vlastnosti:

1. je informativně nosná - předává plnohodnotné informace, obsahově nezkrácené; metoda je často určena právě obsahem výuky
2. je formativně účinná - rozvíjí poznávací procesy
3. je racionálně i emocionálně působivá - aktivuje žáka k prožitku učení a poznávání
4. respektuje systém vědy a poznání
5. je výchovná – rozvíjí morální, sociální, pracovní a estetický profil žáka
6. je přirozená ve svém průběhu i důsledcích
7. je použitelná v praxi, ve skutečném životě, přibližuje školu reálnému životu
8. je adekvátní žákům
9. je adekvátní učiteli
10. je didakticky ekonomická – metoda, která vytváří nové dovednosti a vědomosti žáka s vynaložením malého úsilí nejen žáka, ale i učitele
11. je hospodárná, finančně ekonomická
12. je hygienická – nepřetěžuje žáka, nepracuje v nevyhovujících podmínkách

(Mojžíšek, 1988, str. 22-23)

Metody můžeme dělit podle různých hledisek, různí autoři dělí metody vyučování rozdílně. Existuje klasifikace metod podle fází vyučovacího procesu (utváření, upevňování, prověřování vědomostí), podle způsobu prezentace (slovní, názorné, praktické), podle

charakteru specifické činnosti (metody uplatňované v jednotlivých vyučovacích předmětech). Obecné třídění metod je podle interakce mezi učitelem a žáky: frontální, skupinové, individuální (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Pro názornost uvádím dělení vyučovacích metod podle J. Maňáka (1995, citován v Skalková, 2007), který dělí vyučovací metody podle šesti různých aspektů na aspekt didaktický, psychologický, logický, procesuální, organizační a interaktivní.

1.1. Klasifikace vyučovacích metod podle Maňáka

A. Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků - aspekt didaktický

I. Metody slovní

1. Monologické metody (např. vysvětlování, výklad, přednáška)

- učitel je aktivní, žáci jsou pasivní, výhodou je rychlé seznámení všech žáků s probíranou látkou, ale naopak nevýhodou je stejná rychlost práce pro všechny žáky, dalšími nevýhodami je pasivita žáka, častá nuda a nedostatek příležitosti pro použití nabytých vědomostí

2. Dialogické metody (např. rozhovor, dialog, diskuse)

- žáci jsou při těchto metodách aktivní, což vede ke zlepšování komunikačních dovedností a schopností argumentace

3. Metody písemných prací (např. písemná cvičení, kompozice)

4. Metody práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem

II. Metody názorně demonstrační

1. Pozorování předmětů a jevů

2. Předvádění (např. předmětů, činností, pokusů, modelů)

3. Demonstrace statických obrazů

4. Projekce statická a dynamická

III. Metody praktické

1. Nácvik pohybových a pracovních dovedností

2. Laboratorní činnosti žáků

3. Pracovní činnosti (v dílnách, na pozemku)

4. Grafické a výtvarné činnosti

B. Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků – aspekt psychologický

- I. Metody sdělovací
- II. Metody samostatné práce žáků
- III. Metody badatelské, výzkumné, problémové

C. Charakteristika metod z hlediska myšlenkových operací – aspekt logický

- I. Postup srovnávací
- II. Postup induktivní
- III. Postup deduktivní
- IV. Postup analyticko-syntetický

D. Varianty metod z hlediska fází výchovně vzdělávacího procesu – aspekt procesuální

- I. Metody motivační
- II. Metody expoziční
- III. Metody fixační
- IV. Metody diagnostické
- V. Metody aplikační

E. Varianty metod z hlediska výukových forem a prostředků – aspekt organizační

- I. Kombinace metod s vyučovacími formami
- II. Kombinace metod s vyučovacími pomůckami

F. Aktivizující metody – aspekt interaktivní

- I. Diskuzní metody
- II. Situační metody
- III. Inscenační metody
- IV. Didaktické hry
- V. Specifické metody

(1995, citován v Skalková, 2007, s. 184-185)

Toto dělení je velmi podrobné, v praxi se pak jednotlivá hlediska spojují dohromady, což znamená, že jedna aktivita může být zařazena do různých aspektů dělení metod.

O aktivizujících, neboli aktivizačních metodách, které jsou uvedeny v Maňákově dělení jako poslední a mezi které patří také didaktická hra, se začalo hodně mluvit asi před třiceti lety, ale byly známy již mnohem dříve. Tyto metody se hodně liší od klasických metod. Jsou zaměřeny především na aktivitu žáka v aktivitách prováděných během výuky. M. Jankovcová, J. Průcha aj. Koudela, 1988 charakterizují tyto metody jako postupy, které vedou k dosažení výchovně vzdělávacích cílů právě prostřednictvím žákovy aktivity. Velký důraz kladou na myšlení a řešení problémů. Kromě didaktických her patří do této skupiny metody diskusní, metody heuristické, neboli metody řešení problémů, metody situační a inscenační.

Někteří jiní autoři ale uvádějí další dělení. Šimoník (2003, citován v Janiš, 2006) uvádí dělení na základě zdroje poznání. Uvádí tři základní metody: metody slovní, jejichž základem je slovo, metody názorné, které jsou postavené na jasné představě a metody praktických prací, kde je zdrojem poznání praktická činnost žáků.

Ve vyučování pak záleží na učiteli, kterou metodu použije, ale měl by brát ohled na cíl hodiny, obsah učiva, charakteristiku dětí a jejich věk, stejně tak jako na aktivitu žáka během vyučování, jeho myšlení a tvořivost. Aktivní činnost žáka během výuky je důležitá ve všech typech škol, na prvním stupni základní školy je, podle mého názoru, nejdůležitější. Žák se nedokáže na učivo soustředit dlouhou dobu, proto jsou hry a jiné činnosti, ve kterých má možnost se na výuce aktivně podílet, velmi důležité. Metody výuky by se proto měly často měnit, jedna aktivita by neměla být na celou hodinu.

2. Hra

2.1. Hra a její význam

Hra je činnost, která nás provází celým naším životem. V předškolním věku zaujímá více času, velký podíl má pak i ve věku školním. S rostoucím věkem čas věnovaný hře klesá. Je to dobrovolná forma činnosti, kterou se dítě baví a může se i něco naučit.

Průcha, Walterová, Mareš (2001, s. 75) definují hru jako *„forma činnosti, která se liší od práce i od učení. Hra má řadu aspektů: aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický. Zahrnuje činnosti jednotlivce, dvojice, malé skupiny i velké skupiny.“*

Jan Ámos Komenský definoval hru jako *„cvičení (ducha nebo těla) určené pro více jedinců, závodících o nějakou hmotnou nebo čestnou odměnu“* (Uhlířová, 2003, s. 22). Podle něj má hra 7 požadavků – pohyb, vlastní rozhodnutí, družnost, závodění, řád, lehkost v provozování hry a příjemný cíl. Pohybem je pro něj nejen pohyb fyzický, ale i duševní – myšlení. Vlastní rozhodnutí znamená svobodu rozhodování, možnost projevení vlastních názorů a vůle. Dalším požadavkem je pracovat spolu s ostatními – družnost, s ní v závěsu funguje závodění, jakožto možnost porovnat výsledky vlastní činnosti s ostatními. Řád je také velmi důležitý, hry musí mít jasná pravidla, která se musí dodržovat, tento řád také stanovuje pravidelnost střídání činností. Lehkost v provozování hry vede děti k radosti ze hry, hry by měly být přiměřené věku dítěte a jeho schopnostem. Posledním principem je příjemný cíl, což znamená, že hra by měla být činností, která je relaxační, uvolňující a děti se při ní odreagují a načerpají nové síly (Uhlířová, 2003).

Pro Hanse Kerna (1999) je hra činnost, která nesměruje k určitému cíli, simuluje skutečnost a střídají se při ní fáze napětí a uvolnění.

Podle uvedené literatury můžeme hru charakterizovat jako činnost, která by měla mít příjemný cíl, děti si při ní odpočinou, ale zároveň trénují samostatné rozhodování a spolupráci s ostatními.

2.2. Hra a její vývoj

Hra je součástí lidské společnosti od jejího vzniku a provází člověka po celý jeho život.

V Antické společnosti byly hry spojeny s náboženstvím a s kultem bohů, nejvíce se proslavily hry olympijské a hry scénické. V Římě se proslavily také jezdecké hry a hry gladiátorů. O těchto hrách se dozvídáme z literárních děl Platóna a Aristotela, kteří se zabývali využitím her v životě a ve výchově dětí a mládeže. Rozvinuté však nebyly jen hry pohybové, ale i intelektuální, jako například různé druhy hádanek.

Význam hry se objevuje i ve Středověku, kde se objevují i grafická zobrazení, která měla napomáhat učení se. Na počátku 16. století (v roce 1510) byla v Krakově vytištěna první didaktická hra s obrázky, kterou vymyslel Thomas Murner a jmenovala se Dialektika v obrázcích. Později byla znovu vytištěna ve Francii a rozšířena mezi široké vrstvy obyvatelstva (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980).

Jan Amos Komenský spatřoval ve hře velmi důležitou aktivitu, která provází celý náš život, nejdůležitější je však v předškolním věku. Ve školním věku má sloužit k odreagování a relaxaci. Sám hru definoval jako „*cvičení (ducha nebo těla) určené pro více jedinců, závodících vzájemně o nějakou hmotnou nebo čestnou odměnu*“ (Uhlířová, 2003, s. 22). Hra podle něj musí obsahovat sedm složek: pohyb, vlastní rozhodnutí, družnost, závodění, řád, lehkost v provozování hry, příjemný cíl (duševní uvolnění). Pohyb nejen fyzický, ale i duševní. Každá činnost, kterou člověk dělá, musí dělat pohybem. Tato činnost vychází z tendence opakovat viděné nebo napodobovat činnost druhého. Vlastní rozhodnutí znamená vlastní vůli v každé činnosti, dítě si musí chtít hrát. Závodění je možnost porovnávat vlastní výsledky s výsledky svých spolužáků, možnost hodnocení a sebehodnocení vlastní práce. V poslední složce – řádu – pak Komenský vidí dodržování pravidel, které hra má. Hra má podle něj funkci přípravy pro život, proto by měly být všechny hry upraveny tak, aby žákům předváděly reálné situace a vytvářely návyky (Uhlířová, 2003).

Od 17. století byly vymyšleny hry, které by dětem přiblížily gramatiku, zeměpis, dějepis, náboženství, morálku i vojenství.

Jedním z autorů, kteří se zabývali dětskou hrou, byl Jean Piaget (1896-1980), švýcarský psycholog 20. století. Piaget se zabýval kognitivním vývojem člověka, nejen hrou, ale i tu ve svých spisech popsal. Rozdělil vývoj člověka na čtyři stadia – stadium senzomotorické (od narození do 2 let), stadium předoperační (od 2 do 7 let), stadium konkrétních operací (7-12 let) a stadium formálních operací (Atkinson, 2003). Během těchto období se z hry procvičovací, ve které jde o opakování nějaké činnosti jako je spojování rukou nebo uchopování hraček, stává hra symbolická, která se ve třetím období vyvíjí v hru konstrukční (Klusák, Kučera, 2010).

2.3. Hra ve vývoji člověka

Hra je činnost, která provází celý život člověka, od narození až do smrti. Během jednotlivých etap má svůj význam a specifické rysy. Dětská hra se rozvíjí v závislosti na vývoji dítěte a na výchově, ta může vývoj dítěte zlepšit, ale na druhou stranu také brzdí, například v sociálně znevýhodněném prostředí, kde výchova dítěte není na prvním místě, může dítě začít zaostávat za svými vrstevníky, správně se nerozvíjí a tento způsob výchovy může také vyústit v odložení školní docházky.

Jan Ámos Komenský chápal hru jako „*prostředek rozvoje všech fází lidského života*“ (Uhlířová, 2003, s.16).

Nedílnou součástí dětské hry je také hračka. Dříve si děti hrály s tím, co našly v domácnosti (vařečka, knoflík, hrneček, apod.). Dnešní svět nabízí různé druhy hraček, ne všechny jsou však pro rozvoj dětí vhodné. Podle mého názoru jsou vhodné především stavebnice, různé společenské hry apod.

2.3.1. Hry kojenců

První činnosti, které můžeme považovat za hru, se objevují již v kojeneckém období. Během této doby se dětem vyvíjí smysly, začínají se pohybovat. Kojenec se začíná učit reagovat na vnější podněty, na osoby, které jsou v jeho blízkosti. Jedna z prvních her proto je tzv. na schovávanou, kdy je dítěti zakryt obličej a po odkrytí se udělá „kuk“. Mezi další hry patří hry s prsty, při kterých dospělí říkají básničky (např. Vařila myšička

kašičku), nebo s hry s jinými částmi dětského těla (např. Kovej, kovej, kováříčku), (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980).

V tomto období děti hodně používají hračky, jako jsou chrastítka, míče, textilní panenky, nafukovací zvířátka, hračky do vody.

2.3.2. Hry batolat

Prvními hrami u batolat můžeme nazvat hry s vlastním tělem a hlasem. Jak popisuje Pavel Říčan (2004), povedené pohyby rukama nebo hlavou způsobují dítěti radost, proto je opakuje, stejně tak jako broukání. Jelikož nemají tyto činnosti hlubší záměr, můžeme je nazývat prvními hrami.

Mezi prvním a třetím rokem se hra dítěte hodně rozvíjí, oproti kojeneckému období dochází k více koordinovaným pohybům, rozvoji řeči a fantazie. Právě fantazie je využívána při hrách, především od 2 let věku dítěte (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980).

V činnostech dítěte můžeme nalézt nejen hry pohybové, ale také manipulační, intelektuální a námětové. Intelektuální hry využívají tvořivost a fantazii, děti si hrají nejen na to, co vidí kolem sebe, ale využívají i představy.

Hra může také pomoci s rozvojem řeči. Dítě si osvojí lepší výslovnost, intonaci, rytmus řeči a získává také chuť mluvit (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980). Vhodnými hrami jsou ty s využitím básní, říkadel a písní.

Dětské hry v tomto věku jsou většinou samostatné. Skupinové hraní je většinou organizováno dospělými a dítě zaujme jen na malý okamžik.

2.3.3. Hry předškolního věku

Období předškolního věku je čas, kdy si dítě hraje nejvíce. Dříve více experimentovalo, než si hrálo a později začne hru vytlačovat učení. Dítě v tomto věku začíná chodit do mateřské školy, kde se setkává i s hrou skupinovou, s hrou s vrstevníky mnohem více než doposud.

Hry jsou velmi rozmanité, repertoár her se rozšiřuje. Mohou se objevit hry námětové, které jsou mnohem složitější než v období batolete, děti se zajímají více o

details, více chtějí vědět a to pak napodobit, ale objevují se i hry pohybové a konstruktivní (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980). V hrách se odráží okolní svět dítěte, jeho zážitky, vzory dospělých, pozorování okolí.

Jedním z jevů, který se v této době vyskytuje, je vymyšlení „imaginárního společníka“, kterého děti pojmenují, povídají si s ním i si společně hrají. Dospělí mají často pocit, že je tento „kamarád“ příznakem duševní choroby, ale není to tak, může pouze signalizovat nedostatek společnosti a hraní s dalšími dětmi (Říčan, 2004).

V této době se děti také zabývají intelektuálními činnostmi, mezi které patří i didaktické hry. Děti v nich získávají nové podněty a učí se novým věcem (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980). Mezi ně patří společenské (např. pexeso) a slovní hry (např. tajné zvíře).

Otázkou je postavení dospělého v hrách předškoláka. Dospělí by měli nechat dítě, aby si hrálo, ale pozorovat ho a v případě potřeby mu pomoci (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980).

2.3.4. Hry mladšího školního věku

Toto období trvá od vstupu dítěte do školy (6 let) do 11 let. V tuto dobu se dítě hodně mění jak po stránce duševní a tělesné, tak i sociální. Hra dítěte začíná být hodně propracovaná a promyšlená.

Poprvé se v tomto období hodně objevují rozdíly ve hrách mezi chlapci a dívkami. Zatím chlapci hrají více pohybové hry s prvky dobrodružnosti, dívky více hrají hry pečovatelské. Velmi oblíbené jsou také dramatizace (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980). Nejdříve jsou hodně jednoduché, postupně se stávají složitějšími a promyšlenějšími, s danými pravidly, která jsou ale často porušována.

Důležité jsou i hry se zvířaty. Podle Pavla Říčana (2004) by si mělo dítě hrát s teplokrevným, srstnatým zvířetem, tedy psem, kočkou nebo alespoň křečkem či morčetem.

Hry dětí mladšího školního věku nejsou však jen činnosti zájmové, objevují se i ve školním vyučování. Hry jsou používány na vysvětlení nové látky, procvičení i zhodnocení. Jsou také vhodné jako motivace.

2.3.5. Hry staršího školního věku

Hry v tomto věku se postupně stávají více podobné hrám dospělých.

Mezi nejoblíbenější hry patří hry bojové, kolektivní a hry sportovní (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980). Nejčastěji se objevují rvavé sporty, mezi které patří hokej, fotbal, florbal, košíková apod., neboli sporty, ve kterých dochází ke kontaktu tělo na tělo (Říčan, 2004). V dnešní době se, dle mého názoru, nejčastěji objevují hry počítačové - děti přijdou ze školy a často celé odpoledne hrají hry na počítači

Sportovní hry umožňují dětem vyniknout v určité oblasti, což je pro ně v daném věku velmi důležité. Dospívajícím v tomto věku bývají také svěřovány sportovní činnosti dětí mladšího věku, což na ně klade i požadavek výchovný (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980).

2.3.6. Hry dospělých

Hra jako činnost nekončí v životě člověka dovršením dospělosti. Hry mají v životě svou roli i dále, i když se mění jejich role. Role hry v dospělosti je především relaxace a načerpání nových duševních i fyzických sil

Velké zaměření je na hry sportovní, ale ne každý je hraje, někteří se jich zúčastní jen jako pozorovatelé a fanoušci. Časté jsou také hry společenské, případně luštění křížovek, osmismerek či sudoku.

Často se objevují také hry s dětmi.

Hry se v každém období lidského života liší, ale ve všech obdobích jsou důležité. Každou hrou se dítě může naučit něco nového spontánně, aniž by mělo pocit, že se něčemu učí. Hry, které jsou s žáky hrané ve škole, se nazývají hry didaktické, to znamená, že směřují k nějakému cíli a mají jasně daná pravidla, která je nutné dodržovat. Mezi důležité hry ve všech obdobích patří hry sportovní. Didaktické hry ale mohou hrát s dětmi i rodiče, tento druh hry se nemusí vždy vyskytovat jen ve škole.

2.4. Hra jako vyučovací metoda

Hra je zařazována do vyučování jako metoda, která děti aktivizuje a posiluje jejich zájem o probírané učivo. Ve vyučování lze použít různých druhů her. Didaktické hry však vyžadují dodržování stanovených pravidel, což vede k sebekontrolě žáků (Skalková, 2007). Žák se při hře učí nejen dodržovat pravidla, ale zároveň jednat s ostatními lidmi a především si upevňuje právě probírané, nebo již probrané učivo.

Při hrách se často používají nejrůznější metody: hračky, stavebnice, apod. Jedním z druhů her jsou i soutěže, které učí toleranci, odpovědnosti, hodnocení a sebehodnocení žáků. Ty by však neměly vytvářet ve třídě rivalitu a snahu dosáhnout vítězství za každou cenu.

Soutěž je nutné od hry odlišit, protože v této činnosti jde především o umístění žáků, ve hře jde o samotnou činnost. Pro soutěž je typická organizace činnosti (Vališová, Kasíková, 2007).

Mezi univerzálně použitelné hry patří hry rozhodovací, kvízy, soutěže, problémové úlohy, honba za pokladem, atd. V rozhodovacích hrách je základní činností rozhodnutí v dané situaci. Žáci pracují ve dvojicích nebo malých skupinkách, třídí kartičky podle daného kritéria nebo mohou přiřazovat dvě kartičky k sobě. Kvízy se často používají na zopakování již probrané látky. Je důležité si na začátku ujasnit pravidla. Stejně tak i soutěže nebo honba za pokladem jsou pro žáky velmi přitažlivé hry. Jakoukoli problémovou úlohu můžeme proměnit ve hru v tu chvíli, kdy ji uděláme poutavou, např. logické úlohy (Petty, 2008).

Hry je možné dělit podle několika hledisek, jedním z nich je dělení z hlediska organizačního na dvě hlavní skupiny her, z nichž každá má několik podskupin. První jsou hry tvořivé, které obsahují hry námětové či úlohové, dramatizační a konstruktivní. Druhé jsou hry s pravidly, do kterých patří hry pohybové a hry didaktické. (Nelešovská, Spáčilová, 2005). Klasifikace didaktických her je uvedena dále v této diplomové práci. Podle mého názoru do didaktických her mohou patřit i ostatní hry uvedené v tomto dělení. Na prvním stupni základní školy je často využívána dramatizace, stejně tak i hry konstruktivní, které rozvíjejí představivost.

3. Didaktická hra

Jednou z metod výuky je také didaktická hra. Tuto metodu je možné použít ve všech předmětech a etapách výuky. Může být zařazena na začátku hodiny jako motivace, stejně tak jako uvedení nového učiva nebo naopak procvičení a rekapitulace již probírané látky.

Didaktická hra je taková hra, která má určitá pravidla a směřuje k předem vytyčenému cíli. Průcha, Walterová, Mareš (2001) charakterizují didaktickou hru jako „analogii spontánní činnosti dětí, která sleduje (pro žáky ne zjevným způsobem) didaktické cíle.“ Didaktická hra se může odehrávat jak ve třídě, tak na hřišti nebo v přírodě. Má svá pravidla, vyžaduje průběžné řízení a závěrečné hodnocení. Učitel může být hlavním organizátorem, hráčem, ale také pozorovatelem.

Didaktická hra podněcuje žáky k aktivitě, využívá jejich dosavadní zkušenosti, podporuje jejich zájem a soutěživost (Průcha, Walterová, Mareš 2001).

Květoslava Satlerová (1993) charakterizuje didaktickou hru jako přirozenou činnost dítěte, která mu poskytuje poznatky a dovednosti formou hry a pomáhá překonávat i ty největší potíže při výuce. Didaktické hry mají vždy určitý výchovně vzdělávací cíl, k jehož plnění dochází činnostmi dětí (Satlerová, 1993).

Jiná definice didaktické hry říká, že je to jedna ze základních činností člověka, která sice nemá žádný zvláštní účel, ale cíl a hodnotu má v sobě sama a zároveň je přizpůsobena pedagogickým cílům (Maňák, Švec, 2003).

Kamil Janiš a Edita Ondřejová (2006) charakterizují didaktickou hru jako činnost, která podporuje tvořivost, spolupráci s dalšími účastníky a soutěživost.

Takováto hra má několik základních prvků. Podle Nelešovské a Spáčilové (2005) se jedná o úkol ve hře, který by měl být pro žáka zajímavý a zároveň přiměřený jeho dovednostem. Dále pak mluví o činnosti ve hře, která je systematická a dítě má při ní pocit, že si hraje a ne, že se učí. Třetím prvkem jsou pravidla, která musí být jasně daná, jednoduchá a musí nejen vymezovat, co děti mohou a co ne, ale měla by také mít výchovnou funkci. Posledním principem je výsledek hry, který zajišťuje zhodnocení hry,

ohodnocení výkonu dětí a odměnu. Podle mého názoru by odměna neměla následovat za každou hrou nebo úkolem, ale pouze pokud není činnost pro děti příliš lehká, není opakovaná a neměli bychom ji používat často, aby děti nezačaly pracovat jen kvůli odměně – vnější motivaci.

Jiné dělení uvádí Josef Maňák (1997), podle kterého má didaktická hra tyto tři aspekty: didaktický cíl neboli předpokládaný efekt, pravidlo a obsah.

Při hře ve školním vyučování je důležité dodržovat organizovanost, vysvětlit pravidla tak, aby je všichni pochopili a dodržovali je po celou dobu hraní, což je učí respektovat nějaká pravidla. Proto mají hry i aspekt výchovný, nejen vzdělávací. Velmi důležitým faktorem je také motivace, děti rády hrají hry, tyto aktivity je dokážou nabudit k další činnosti. Některé hry lze také použít jako relaxační prvek.

Didaktická hra je tedy edukační činnost, která směřuje k určitému didaktickému cíli a má daná pravidla, která musí být dodržena. Tyto hry však musí být smysluplné a učitel je musí mít předem řádně promyšlené. Pro děti na prvním stupni základní školy jsou důležité hry kooperativní, ve kterých se učí spolupracovat se svými spolužáky.

3.1. Klasifikace didaktické hry

Různí autoři klasifikují didaktické hry různým způsobem. Při hledání klasifikace jsem nenašla jednotné hledisko, protože obsahují takové množství různých aktivit, že není možné je třídit jen podle jednoho aspektu.

H. Meyer (2000, str. 348-349, citován v Maňák, Švec, 2003) uvádí 3 druhy didaktických her.

1. Interakční hry, mezi které patří společenské hry, myšlenkové a strategické hry, učební hry, svobodné hry (hry s hračkami), sportovní a skupinové hry, hry s pravidly.
2. Simulační hry, do kterých lze zařadit hraní rolí, řešení problémů, konfliktní hry, hry s loutkami a maňásky.

3. Scénické hry, které jsou specifické svým rozlišením dětí na hráče a diváky, mají jeviště, rekvizity a speciální oblečení. Tyto hry souvisí s divadelními představeními.

Jiné dělení uvádí M. Jankovcová (1988, str. 100, citována v Maňák, Švec, 2003).

1. doba trvání – krátkodobé x dlouhodobé
2. místo konání – třída, klubovna, příroda, hřiště
3. převládající činnost – osvojování vědomostí, pohybové dovednosti
4. hodnocení – kvantita, kvalita, čas výkonu, hodnotitel učitel – žák

Vališová, Kasíková (2007) přidávají k těmto čtyřem kritériím ještě další dvě. Pátým hlediskem je kdo činnost hodnotí, zda učitel nebo žákovská porota, posledním hlediskem je kdo činnost připravuje – učitel, žáci, jiné osoby.

Jankovcová, Průcha, Koudela (1988) přidávají k těmto šesti druhům rozdělení ještě další – dělení podle převládající činnosti – osvojování vědomostí, intelektových či pohybových dovedností.

Odlišné dělení uvádí Hans Kern (1999). Jako první uvádí hru funkční, při které se dítě učí ovládat vlastní tělo a získává první zkušenosti. Druhá je hra pohybová, kdy se dítě učí ovládat své pohyby, vymýšlí stále složitější úkony, které jsou často spojovány se soutěžením (běh, skákání). Dalším typem hry je hra konstrukční, při které dítě vytváří nějaké „dílo“. Skupinová hra, další typ, je velmi důležitá především mezi 10. a 14. rokem. Dítě začíná dospívat a zařazuje se do skupiny svých vrstevníků, v níž má určitou funkci. Tato skupina pak hraje v jeho životě důležitou funkci. Děti se tam učí dodržovat určitá pravidla, stejně tak jako při hrách, které společně hrají. Posledním druhem je hra s pravidly. Pravidla jsou velmi důležitým prvkem v každé hře.

Učitel by měl znát dělení didaktických her, aby měl představu, co všechno mohou obnášet, ale může si vytvořit i vlastní rozdělení – např. hry do různých ročníků. Učivo různých ročníků se může ale ve školách měnit, Rámcový vzdělávací program neudává učivo do každého ročníku. Ve své praktické části diplomové práce jsem proto užila dělení

na hry pro jazykovou, komunikační a slohovou, literární výchovu, což je dělení, které vychází z Rámcového vzdělávacího programu.

3.2. Metodická příprava didaktických her

Každou hru je před jejím použitím pro děti nutné nejdříve připravit. Lze použít i předem nepříliš připravenou nebo nepromyšlenou hru, ale to nelze doporučit. Takovéto hry často nefungují podle učitelovy představy.

Základem hry je nápad, který stojí i za formulací jasných pravidel. Další důležitou položkou v plánování je počet účastníků, zda hru budou hrát jednotlivci, dvojice nebo větší skupiny. Cíl hry musí být jasně formulovaný, to znamená, čím a jak hra končí. Neméně důležité je hodnocení. Způsob hodnocení by měl být vysvětlen před začátkem hry, měla by být stanovena hodnotící kritéria, aby i samotní žáci mohli svůj výkon posoudit. Každá hra by měla být vyzkoušena dříve, než se stane trvalou součástí výuky (Jankovcová, Průcha, Koudela, 1988).

Některé hry používané ve výuce jsou náročné na přípravu a organizaci během hodiny. Učitel může zvolit jednotlivce nebo skupinu dětí, kteří mu mohou s organizací pomoci, popřípadě mohou utvořit skupinu pozorovatelů, kteří mají zadané úkoly, jež znají jen oni, a svou úlohu pak objasní v diskusi, která proběhne po ukončení hry. Stejně tak může být stanovena i skupina žáků, která hru hodnotí jako tzv. žakovská porota (Jankovcová, Průcha, Koudela, 1988). Cílem závěrečné diskuse je propojit právě odehranou hru s probíraným učivem.

4. Práce ve skupinách

Didaktické hry, ale i jiné činnosti v průběhu vyučování, jsou často realizovány ve skupinách. Žákům skupiny zajišťují aktivitu, ale také je učí pomáhat si navzájem a diskutovat o daném tématu, učí se sdělovat své názory a argumentovat.

Skupinová práce je pro žáky zábavná a zároveň je vede k zodpovědnosti za vlastní učení (Petty, 2008). Jelikož mají šanci projevit svůj vlastní názor a seznámit se i s názory ostatními, musí si dokázat svůj názor obhájit a seznámit s ním později i učitele a ostatní žáky ve třídě. Žáci ve skupinách pracují na řešení problému efektivněji než samostatně, předkládají více názorů a argumentů, než kdyby každý pracoval samostatně.

Může se ale stát, že skupina podlehne vlivu jednotlivce. Někteří žáci jsou pasivní a čekají, co skupina vymyslí. Tomu lze zabránit tím, že každému žákovi přidělíme úlohu (Petty, 2008).

Skupinová výuka má několik rysů, mezi které patří spolupráce žáků při řešení obvykle náročnější úlohy nebo problému, dělba práce při řešení problému, sdílení názorů a prožitků, vzájemná pomoc členů skupiny, odpovědnost jednotlivých žáků za výsledky společné práce (Maňák, Švec, 2003).

Rozdíl skupinových prací můžeme spatřit i v zadávání úkolů. První možností je to, že všechny skupiny pracují na stejném úkolu, druhá možnost je opačná, každá skupina má úkol jiný. Třetí možností je tzv. střídavé zadávání, což znamená sled úkolů, které jsou skupinám zadávány v různém pořadí. Jednotlivé úkoly by neměly být dlouhé, spíše kratšího charakteru (5 minut), poté následuje seznámení ostatních s řešením (Petty, 2008).

Jedna z metod, které můžeme použít, je pyramida, ve které nejdříve pracují žáci ve skupinách, pak se dvě skupiny spojí a sdělí si svá východiska, poté se spojí tyto čtveřice (Petty, 2008). Spojování může pokračovat do té doby, než se spojí celá třída nebo můžeme vytvořit dvě skupiny, které proti sobě argumentují (např. jedna skupina si myslí, že pesek a kočička by měli pomoci přejedenému psovi, a druhá, že ne).

Další metodou je brainstorming, žáci říkají vše, co je napadne k danému tématu. Tato metoda nemusí být použita jen ve skupinové práci, ale také v práci jednotlivců.

Skupinová práce, stejně jako všechny ostatní metody, musí mít didaktický cíl, ke kterému směřuje, a musí mít jasná pravidla.

Problémem může být rozdělování dětí do skupin. Petty (2008) uvádí několik možností rozdělení.

1. Náhoda – Každému dítěti dám číslo, děti se stejným číslem vytvoří skupinu.
2. Kamarádství – Žáci sami vytvoří skupiny s požadovaným počtem členů.
3. Výsledky, zkušenosti žáků – Žáci mohou být rozděleni podle svých výsledků v určitém oboru (český jazyk – rychlí, průměrní, pomalejší), čímž umožníme pracovat stejně rychlým dětem společně a můžeme se těm, kteří to potřebují více věnovat.
4. Záměrné promíchání
5. Výběr podle zasedacího pořádku

Na různé aktivity lze použít různá dělení. Podle mého názoru je velmi dobré záměrné promíchání, kterým zajistím, aby v jedné skupině byly jak děti pomalé, tak děti rychlé i průměrné, děti se od sebe mohou navzájem hodně naučit. Pokud se chci více věnovat pomalejším, dělení podle výsledků mi pomůže, musím však zajistit, aby rychlé děti měly dostatek činností. Stejně dělení lze použít i při dělení na skupinové hry, v tomto případě bych volila záměrné promíchání, někdy i samostatné rozdělení žáků. V mé třídě se osvědčilo dlouhodobé rozdělení skupin, kde pracují společně děti různých vědomostí a dovedností.

5. Český jazyk jako vyučovací předmět

Český jazyk jako vyučovací předmět je na prvním stupni základní školy nejdůležitějším předmětem, tvoří základ veškerého vzdělání. Úkolem hodin českého jazyka je totiž naučit žáky srozumitelně a spisovně komunikovat, ať už písemnou nebo ústní formou, naučit je číst s porozuměním i umět se k přečtenému textu vyjádřit.

Součástí cíle jazykového vyučování je kromě výše uvedených cílů i rozumová výchova (Hauser, Ondrášková, 1991).

Český jazyk jako předmět má tři složky - jazykovou, slohovou a literární, dnes jsou tyto složky pojmenované trochu jinak - viz kapitola Jazyk a jazyková komunikace. T. Houška (1991) je označuje jako mluvnice, sloh a literatura. Čechová, Styblík (1989) rozlišují dokonce jen dvě složky - jazykovou a literární, slohovou výchovu zařazují do jazykové složky, protože by podle nich měl být sloh vyučován společně s jazykem, nelze sloh oddělovat. Literární složka patří do vyučování mateřskému jazyku proto, že v ní jde též o práci s jazykovým materiálem, stejně jako při výuce mluvnice a slohu. Texty v čítankách, ale i ostatní texty, které jsou v hodinách jazyka používané, jsou pro žáky ukazatelem kultivovaného projevu a nových vyjadřovacích prostředků.

Z předcházejících informací je jasné, že tento předmět patří ve škole k nejdůležitějším, proto má i nejvyšší hodinovou dotaci.

V hodinách českého jazyka lze použít různá cvičení. Radoslava Brabcová a kol. (1990) dělí tato cvičení podle šesti různých hledisek. Každé cvičení by pak mělo odrážet nejméně čtyři z nich.

1. Podle úlohy ve vyučovacím procesu

- poznávací
- aplikační a prohlubovací
- opakovací a kontrolní

2. Podle obsahu

- fonická
- lexikálně sémantická
- slovotvorná

- morfologická
- syntaktická
- slohová
- pravopisná

3. Podle způsobu provedení

- opisovací - žák provádí analýzu a syntézu textu, srovnává zvukovou a psanou podobu slov, používá se především v nižších ročnících
- přepisovací - podporuje rozvoj paměti
- doplňovací - doplnění písmen nebo slabik do slov, doplnění slov nebo vět do textu
- obměňovací - uvedení slova v jiném tvaru, než je v textu uveden, použití jiného tvaru, než je v závorce
- substituční a transformační - substituce znamená záměna (např. nahradit slova nespisovná slovy spisovnými), při transformaci se mění konstrukce slovního spojení nebo věty (z dvou vět jednoduchých utvořit souvětí)
- modelová - slovní spojení nebo věta nám slouží jako model pro vytvoření jiného spojení nebo věty (např. najdi více slov, které mají dvě slabiky), jako model můžeme použít i schéma (V1, protože V2 - utvoř souvětí podle daného vzorce)
- problémová - v hodině je dán určitý problém, ale není naznačeno řešení ani způsob hledání řešení, žák ho musí najít sám (doplnit neúplný text, vybrat správné řešení z několika variant, odstranit úmyslnou chybu apod.)
- diktáty

4. Podle převahy poznávacího procesu (myšlenkové operace)

- analytická
- syntetická
- srovnávací
- třídící
- zobecňovací

5. Podle formy

- písemná
- ústní

6. Podle místa zpracování

- školní
- domácí - domácí úkoly nemusí být jen procvičováním a opakováním daného učiva, ale i přípravou na novou látku

(Brabcová, R. a kol., 1990)

Radoslava Brabcová a kol. (1990) uvádějí jako jeden druh cvičení také jazykovou hru, která má podle nich sloužit k povzbuzení aktivity a motivace žáků. Jako jednu z možností uvádí také soutěže, které by však měly být naplánovány tak, aby nezabraly větší část hodiny.

S výrokem R. Brabcové a kol. (1990, s. 52) „také mnohá jiná cvičení je možné upravit tak, aby mohla být realizována závodivou formou“ plně souhlasím. Stejně tak i František Horák (1991) uvádí, že hrou může být každé řešení problému, ale musí být dodržena určitá pravidla.

Učivo, které se má učit v jednotlivých ročnících bylo dříve dáno osnovami. Od roku 2007 se postupně od 1. a 5. ročníků zaváděl Rámcový vzdělávací program, který neurčuje, co se mají žáci ve kterém ročníku naučit, ale pro 1. stupeň určuje Očekávané výstupy ve dvou obdobích, po 3. a po 5. třídě. Škola si sama může zvolit, jaké učivo bude ve kterém ročníku učit, ale očekávané výstupy musí splňovat každá škola. Dřívější předmět český jazyk a literatura je zařazen do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace.

5.1. Jazyk a jazyková komunikace

Jazyk a jazyková komunikace je jedna ze vzdělávacích oblastí, která je stanovena Rámcovým vzdělávacím plánem. Do této oblasti nepatří jen obor Český jazyk, ale také Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Povinnost učit tuto vzdělávací oblast pro jazyk český je stanovena po celý 1. stupeň základní školy, stejně tak i v dalších stupních vzdělávání.

Vzdělávací obor, kterým se budu v této části diplomové práce zabývat, se nazývá Český jazyk a literatura. Tento vzdělávací obor je velmi důležitý, nejen že se žáci naučí mluvenou i psanou podobu jazyka, ale zároveň se v něm naučí komunikovat a pochopit kulturně-společenský vývoj společnosti.

Tento vzdělávací obor je rozdělen na tři různé části - jazyková výchova, komunikační a slohová výchova a literární výchova. V jazykové výchově žáci získají dovednost užívat spisovný jazyk, rozlišovat různé gramatické jevy a zároveň se i učí logicky přemýšlet. Komunikační a slohová výchova učí žáky kultivovaně se vyjadřovat, ať už písemně nebo slovně, učí je číst s porozuměním a rozhodovat se na základě daných informací. V literární výchově se žáci učí přemýšlet o textu, vytvářet si vlastní názor, seznamují se se záměry autora, také se učí, jak rozlišit realitu od literární fikce (RVP, 2007).

Cílem této vzdělávací oblasti je vést žáka k pozitivnímu vztahu k mateřskému jazyku, ke zvládnutí pravidel mezilidské komunikace, k získávání informací z různých zdrojů i práce s nimi a k získávání sebedůvěry pro vystupování na veřejnosti (RVP, 2007).

Stejně tak, jako si každá škola volí, v jakém ročníku bude jaké učivo probírat, si může zvolit i název předmětu, ten však musí být uveden ve školním vzdělávacím programu. Naše škola má název tohoto předmětu „Český jazyk“.

5.2. Hra v jazykovém vyučování

Didaktická hra je jedna z vyučovacích metod, která se ve vyučování mateřského jazyka, stejně tak jako jazyka cizího, na prvním stupni základní školy často používá. Je to metoda aktivizační, proto jsou děti při ní aktivní, zapojují se do procesu učení bez velkého pocitu, že se něčemu opravdu učí. Hra je pro ně také motivující, lze ji použít v každé fázi výuky.

Hra žáky zaujme v tom případě, že je dobře připravená po stránce metodické i organizační, má zajímavý námět. Promyšlené musí být také hodnocení.

Hry v jazykovém vyučování můžeme rozdělit do několika skupin:

1. hry, při nichž hodnotíme správnost odpovědi - tyto hry jsou klidnější, za správnou odpověď získává žák bod pro svou skupinu
  - žáci jsou vyvoláváni postupně, mohou se vyvolávat navzájem - často se stává, že se vyvolávají stále stejní žáci a na některé se vůbec nedostane. Tento způsob vyvolávání se proto ve třídě příliš neosvědčil, častěji je používáno vyvolávání učitelem - učitel musí dbát na vyvolávání všech žáků. Dalším způsobem je postupné odpovídání žáků, kteří sedí vedle sebe a za sebou v lavicích, v menších kolektivech lze využít míče nebo jiného předmětu, který si děti hází, ten, kdo má míč, pak odpovídá - hrozí zde ale zase odpovídání stále stejných žáků
2. závodivé hry, při kterých žáci získávají za své odpovědi body - možno hrát jako jednotlivci nebo skupiny
3. písemné hry - mohou být použity i k hodnocení výkonu dětí nebo jen procvičení daného jevu, děti mohou psát na tabuli, na papír nebo do sešitu, mezi tyto hry patří například „štafeta“, kdy papír putuje po třídě a každý na něj doplní určitý výraz

(Polívková, 1963, str. 11-12)

Hru můžeme použít jako motivaci na začátku nového učiva, ale také na jeho procvičení, zopakování a někdy také na zhodnocení vědomostí našich žáků. Nejčastěji hru používáme k opakování učiva, kdy nám hra pomáhá upevňovat vědomosti žáků, aktivizuje je a zároveň je pro ně zábavná.

A jak je to s opakováním her? Podle Simony Pišlové (2008) by se hra ve výuce neměla často opakovat, Hlavním cílem didaktické hry je naučit se něco nového nebo zopakovat a upevnit to již naučené, některé hry mohou být proto využity jen jednou. Opakovaně hrajeme jen hry nejúspěšnější, ale ne víckrát než jednou za měsíc. Některé hry mohou patřit mezi hry tzv. tradiční a mohou být hrány jednou ročně u určité příležitosti - Vánoce, Velikonoce, Halloween apod.

Jazykové hry můžeme rozdělit na krátkodobé a dlouhodobé. Krátkodobé jsou používány v hodinách, nikterak na sebe nenavazují, oproti tomu dlouhodobé hry mohou žáky provázet celým školním rokem nebo jiným časem. Dlouhodobé hry jsou spojeny nějakým motivem nebo hodnocením. Dlouhodobá hra, kterou v tomto školním roce hrají se svými dětmi i já, se jmenuje Cesta kocourka Mikeše za dobrodružstvím. Žáci jsou po celý školní rok rozděleni do čtyř skupin, ve kterých plní různé úkoly a za jejich plnění postupují vpřed po cestě, která je dovede ke kocouru Mikešovi. Mikeš nás provází také četbou.

Dlouhodobá hra je charakterizována určitými požadavky. Každá takováto hra by měla děti motivovat k činnosti a udržet jejich aktivitu po delší časový úsek. Jednotlivé hry je dobré zařadit na určité místo ve vyučování, například jedenkrát za týden v danou hodinu. Všechny hry nemusí probíhat ve škole, ale některé mohou mít formu domácích úkolů. Zahájení dlouhodobé hry může být také provedeno různými způsoby - četba, dopis, zpráva, vyprávění, citát nebo neobvyklé prostředí, které je podle Simony Pišlové (2008) na seznámení s takovouto hrou nejlepší. Můžeme využít návštěvy divadla, kina, knihovny nebo jiného místa, popřípadě nám může pomoci jiné uspořádání sezení nebo použití jiného světla nebo svíček (Pišlová, 2008).

Stejně tak jako zahájení dlouhodobé hry, je i její zakončení velmi důležité. Může mít podobnou formu jako její zahájení. Jedná se o ukončení hry, její zhodnocení a

vyhlášení výsledků. Odměny nejsou důležité, pokud se rozhodneme obdarovat jen vítěze, ceny by neměly být příliš hodnotné, aby děti nehrály jen z důvodu výher, ale pro vlastní potěšení. Dobrou strategií může být obdarování každého hráče nějakou maličkostí. Vyhodnocení můžeme udělat jako slavnostní událost, předem děti upozornit, aby se slavnostně oblékly a dokonce jim rozdat i vstupenky, záleží pak na povaze hry (Pišlová, 2008).

Jedním z významných momentů začátku každé hry je motivace. U krátkodobé hry by neměla přesáhnout 5 minut, u dlouhodobé hry by měla být 20-45 minut dlouhá, určitě ne delší. Motivace může být verbální, vizuální nebo kombinovaná (Pišlová, 2008). Jedním z prvků motivace jsou také odměny a hodnocení, které jsou motivacemi vnějšími, motivace vnitřní je však pro děti důležitější.

Hodnocení her můžeme rozdělit na průběžné a celkové neboli závěrečné, kterým hra končí. Pro průběžné hodnocení lze použít různé předměty, razítka, kladné nebo trestné body. Pro učitele má toto hodnocení výhodu, že nemusí stále přepočítávat body, pro děti může fungovat i jako motivace (Pišlová, 2008). Velmi silná motivace je vytvořena i tehdy, je-li do hry zapojeno i chování dětí během dne. Pokud mají šanci za dobré chování body získat, nebo naopak za špatné chování a nadávání body ztratit, můžeme dobré chování takto posilovat, stejně tak lze zapojit i vypracovávání domácích úkolů.

5.3. Učebnice

Učebnice jsou základní pomůckou učitele v hodině. V dnešní době ale nejsou pomůckou jedinou, učitel může využívat různé procvičovací sešity, pracovní listy a nápady z internetu, ale také věci, které sám vyrobil.

Učebnice obsahují soustavný výklad učiva, jsou zdrojem různorodých cvičení pro práci v hodině i doma.

Doba, kdy byla pro každý ročník jedna sada učebnic, která musela být používána, je už daleko za námi a současný učitel má možnost výběru. Někdy je tato možnost omezena finančními prostředky školy nebo byly učebnice vybrány jinými učiteli, ale ta možnost tu

je. To, co však může udělat každý učitel, je vybrat si, v jakém pořadí bude učivo v rámci jednoho ročníku učit. Nemusí probírat učivo podle pořadí stránek v učebnici, některé může vynechat a později se k němu vrátit nebo ho vynechat zcela. To záleží i na školním vzdělávacím programu.

Přemysl Hauser a Karla Ondrášková (1991) uvádějí, že každá kapitola by měla začínat výchozím textem obsahujícím gramatický jev, který se bude v dané kapitole probírat, ten se pak stává východiskem učitelova výkladu a zároveň má výchovné poslání, což znamená, že je pro žáky vzorem spisovného vyjadřování. Za tímto textem tradičně následuje výklad učiva. Tato informace pocházející z 90. let je sice dvacet let stará, ale po prostudování několika učebnic jsem zjistila, že v řadě z nich se s výchozím textem opravdu stále pracuje.

Kromě textů a cvičení se v učebnicích objevují i ilustrace, některé z nich mají jen charakter ilustrační, což znamená, že se vztahují k danému textu nebo cvičení, motivují dítě k další práci, ale nejsou pro dítě nositeli dalšího úkolu. Druhou možností jsou ilustrace, které mají didaktickou funkci. Mohou to být jednak obrázky, které mají děti pojmenovat nebo třídit podle zadaných kritérií, jednak obrázek nebo řada obrázků, podle kterých mají děti vypravovat nebo je popisovat, jako poslední jsou obrázky, které nahrazují některá slova v textu (R. Brabcová a kol., 1982).

V učebnicích jsou také různé druhy her, mohou to být osmisměrky, doplňovačky, skryvačky, rébusy, bludiště, básničky (chybí v nich slova), obrázky, apod.

Prostudovala jsem šest různých učebnic od pěti různých nakladatelství (dvě učebnice jsou z nakladatelství SPN, jedna z nich se v současné době již nepoužívá) a snažila jsem se v nich najít různé příklady didaktických her, výsledky uvádím zde:

Český jazyk 3 (1993)

Ludmila Konopková, Věra Tenčlová

Nakladatelství SPN

Tato sada učebnic je třídílná, v současné době už se nepoužívá. Je zde hodně básní, textů s obrázky místo slov, ale jen tři doplňovačky a žádná osmisměrka. Je zde i několik rébusů. Celá sada je hezky ilustrovaná Petrem Robem, obrázky jsou použity k vyprávění a popisu, stejně tak jako k ilustraci.

Čeština pro 3. ročník základní školy (1994)

PhDr. Eva Hájková, CSc., Mgr. Iveta Horáčková

Nakladatelství JINAN

Tato sada učebnic má dvě učebnice, A a B. Tyto knihy jsou hodně ilustrované, obrázky jsou využité i k popisu a k vyprávění. Jsou zde i jazykolamy, rébusy, básničky, zajímavé texty, které se vždy vztahují k tématu dané kapitoly. Je tu bludiště na procvičení slovní zásoby - slova, po kterých žáci postupují, musí v češtině něco znamenat a zároveň být správně napsaná. V obou učebnicích je jen jedna doplňovačka. V dílech A i B jsou korektury textu, které jsou také pro děti zábavné, protože si mohou zahrát na paní učitelku nebo pana učitele.

K učebnicím patří pracovní sešit, jehož autorkami jsou **PhDr. Eva Hájková, CSc. a PaedDr. Simona Pišlová**. Vydání, které jsem prostudovala, je z roku 1999. V pracovním sešitu jsou doplňovačky, obrázky, cvičení na doplňování slov do vět, text s obrázky místo slov, bludiště a rébusy. Rébus, který mě zaujal, je na procvičení slovních druhů. Děti mají za úkol vymyslet věty podle čísel slovních druhů (např. 1 6 5 7 1).

Český jazyk a komunikace (2009)

Hana Múlhauserová

Hana Múlhauserová vydala pracovní sešit, který slouží zároveň i jako učebnice. Jednotlivé učivo je rozděleno do kapitol, které jsou propojeny s prvoukou. V učebnici je hodně obrázků, které jsou využity jak k vyprávění, tak k popisování. Jsou zde doplňovačky, osmisměrky, básničky s chybějícími slovy, rébusy, texty s obrázky. Celá učebnice je velmi hezky uspořádána, cvičení a učivo je přehledné a vyskytuje se zde mnoho herních prvků, jež jsou pro děti motivující. Slohová cvičení mohou být také využita jako hra, například popis výroby ručního papíru je přeházený a děti mají za úkol věty uspořádat podle toho, jak jdou činnosti za sebou.

Český jazyk 3(1995)

PhDr. David Dvorský

Nakladatelství ALTER

Tato učebnice je hodně zaměřena na čtení, u každého učiva je několik textů. V celé učebnici nejsou osmisměrky, doplňovačky ani jiné kvízy. Obrázky jsou jen ilustrační, pouze jedenkrát se zde objevuje řada obrázků na popis. U řad vyjmenovaných slov jsou obrázky k vysvětlení významu.

Český jazyk pro 3. ročník základní školy (2005)

Vlastimil Styblík, Zdeňka Dvořáková, Karla Ondrášková

Nakladatelství SPN

Tato učebnice patří do řady učebnic pro 2. - 5. ročník. Učebnice je rozdělena zvlášť na jazykovou a na slohovou část. Je zde hodně textů a doplňovacích cvičení, ale žádné rébusy, doplňovačky ani jiné hry. Obrázky slouží k ilustraci, jen ve slohové části slouží i k popisu a vyprávění. K učebnici patří také pracovní sešit, ale ani tam moc hravých aktivit nenajdeme. Zajímavé jsou zde texty na doplnění slov z nabídky, například na doplnění pohádkových postav.

Český jazyk pro 3. ročník základní školy (2009)

PhDr. Jaroslava Kosová, Ph.D., Mgr. Gabriela Babušová, Mgr. Arlen Řeháčková

Nakladatelství FRAUS

Učebnice je rozčleněna na kapitoly, každá z nich má svůj název a dvě podkapitoly. V každé podkapitole je nové učivo. V učebnici jsou rébusy, obrázky sloužící k vyprávění, texty na doplnění slov. Je zde pět doplňovaček a jen jeden text s obrázky místo slov.

K učebnici patří dva pracovní sešity. V nich můžeme najít doplňovačky i osmisměrky a je zde i číselná šifra, kterou byly děti velmi nadšeny a zaujatě ji zjišťovaly. Jsou tu také korektury textu a různé rébusy. V prvním pracovním sešitu je cvičení na doplňování slov do básně Karla Šruta Jeden známý hrabě, které je pro děti zábavné, text je humorný a ony se při práci i zasmějí.

Při studování těchto učebnic se mi nejvíce líbila učebnice Český jazyk pro 3. ročník základní školy (2009) od autorek PhDr. Jaroslava Kosová, Ph.D., Mgr. Gabriela Babušová, Mgr. Arlen Řeháčková, nakladatelství FRAUS a učebnice Český jazyk a komunikace (2009) od Hany Mülhauserové. Obě učebnice jsou podle mého názoru hezky ilustrované, učebnici z nakladatelství FRAUS ilustrovala Markéta Vydrová, učebnici Hany Mülhauserové ilustrovaly Pavlína Beneschová, Mgr. Jana Smolková, Jitka Krejčíříková a Mgr. Marie Janečková. Pro děti jsou obě učebnice atraktivní, je v nich hodně her a textů, které se vždy váží k tématu dané kapitoly. U Hany Mülhauserové se mi líbí přesun vyjmenovaných slov po Z na první místo v učení se vyjmenovaným slovům, protože jsou pro děti nejjednodušší a lehce se s nimi seznámí.

Já osobně učím podle učebnice z nakladatelství FRAUS, která je zajímavá, texty jsou přizpůsobené dětem a aktivity jsou pro děti přitažlivé a nenudí je. Někdy mám ale pocit, že je zde málo cvičení na procvičování dané látky, především u vyjmenovaných slov je nutné využívat hodně jiných materiálů.

6. Můj postoj k didaktické hře

V současné době, kdy se o didaktické hře ve vyučování hodně mluví, je přesto hodně rodičů i jiných zástupců veřejnosti, kteří jsou k didaktické hře skeptičtí a mají pocit, že se takovými činnostmi jejich děti nic nenaučí. Pravdou je ale podle mého názoru opak. Děti jsou při činnostech tohoto typu aktivní, často spolupracují s ostatními spolužáky ve skupinách a i vnitřní motivace je větší než u „obyčejných“ úkolů na procvičení probírané látky (např. doplňovací cvičení, opis apod.). Tyto aktivity jsou u dětí velmi oblíbené, především pokud se zároveň jedná o manipulaci s předměty nebo pomůckami (pexeso, dominové řady, karty).

Za své krátké praxe jsem se naštěstí už setkala i s opačným názorem rodičů a byla jsem velmi potěšena. Matka jednoho z mých dětí přišla na třídní schůzky s nadšením, v jakém měřítku v hodinách využíváme skupinovou práci a didaktické hry v hodinách českého jazyka, a nejen v nich. Tento názor a nadšení se snažím předat i ostatním rodičům. Některé hry proto vyrábíme s dětmi společně v hodinách, odnášejí si je domů, aby si je i později mohly zahrát ve volném čase se svými vrstevníky nebo rodiči.

Existuje hodně různých definic didaktické hry, několik z nich jsem použila i v předchozích kapitolách, ale pro mě osobně je didaktická hra taková činnost, která je pro děti aktivizující, zábavná, relaxační a vede k určitému didaktickému cíli - něco je daná hra naučí. Za hru považuji i obrázkové čtení nebo vyhledávání slov v textu, která tam nepatří, děti tyto aktivity baví a zároveň se jimi i učí.

Podle mého názoru mohou tyto aktivity pomoci také dětem se specifickými poruchami učení. Názornost je pro ně velmi důležitá, spoluprací ve skupině se také učí od svých spolužáků.

Hry, které používáme v hodině, mají děti k dispozici ve třídě i během přestávek, mohou si je znovu zahrát, pokud mají chuť. Často využívají možnosti hrát hry na interaktivní tabuli, ale hrají i hry ostatní, nejvíce pexeso a karty na procvičení slovních druhů a slov příbuzných.

Třída, ve které jsem třídní učitelkou, v minulém roce mnoho didaktických her nehrála. Paní učitelka, která děti měla ve druhé třídě, je zastánkyní klasických metod a

didaktické hry v hodinách používá jen zřídka. Tím spíše jsou děti od začátku, co spolu pracujeme, velmi vděčné a rády hry hrají. Stejná situace je i se skupinovou prací. Hodně z našich her se proto odehrává ve skupinách, aby se děti naučily spolupracovat a dokázaly si navzájem pomoci. Poslední dobou hledají alternativy na hry, které do hodin přinesu já, přenášejí je i do jiných předmětů. Karty na procvičení slovních druhů a slov příbuzných, které jsou opravdu oblíbené, přepracovaly i do matematiky a to tak, že několik úloh má stejný výsledek, takže je na sebe mohou klást tímto způsobem. Mají také jokery, které jim slouží ke změně výsledku.

Osobně se tedy přikláním k používání didaktické hry ve všech předmětech na 1. stupni základní školy z důvodu její všestranné využitelnosti.

Z dotazníku, který jsem sestavila pro své kolegy na základní škole, jsem zjistila, že všichni používáme v hodinách českého jazyka didaktické hry, většina z nás dokonce velmi často a pro velké spektrum učiva. S dotazníkem a jeho výsledky vás seznámím ve své výzkumné části.

Jsem si vědoma toho, že didaktická hra by neměla být jedinou používanou vyučovací metodou. Některé učivo je nutné žákům vysvětlit, na což může být vhodná frontální metoda, stejně tak je důležitý i drill, například u vyjmenovaných slov, a další metody. Je dobré, když se různé metody ve výuce často střídají, hodina je pak pro děti atraktivnější, neztrácejí pozornost a soustředí se.

Praktická část

---

1. Zásobník didaktických her

Inspirací pro vytvoření kolekce didaktických her mi byly hry, které ve výuce používám, nebo jsem je viděla na praxích, ale také hry, které jsem našla v různých knihách a učebnicích. Jsou různě obměněné a vyrobila jsem k nim didaktické pomůcky a pracovní listy.

Didaktické hry a pracovní listy v této sbírce je možno použít od druhého do pátého ročníku. Jsou rozděleny na 3 oblasti podle Rámcového vzdělávacího programu - Jazyková výchova, Komunikační a slohová výchova, Literární výchova.

1.1. Jazyková výchova

MALOVANÉ OBRÁZKY

Věková skupina: 2. - 3. ročník

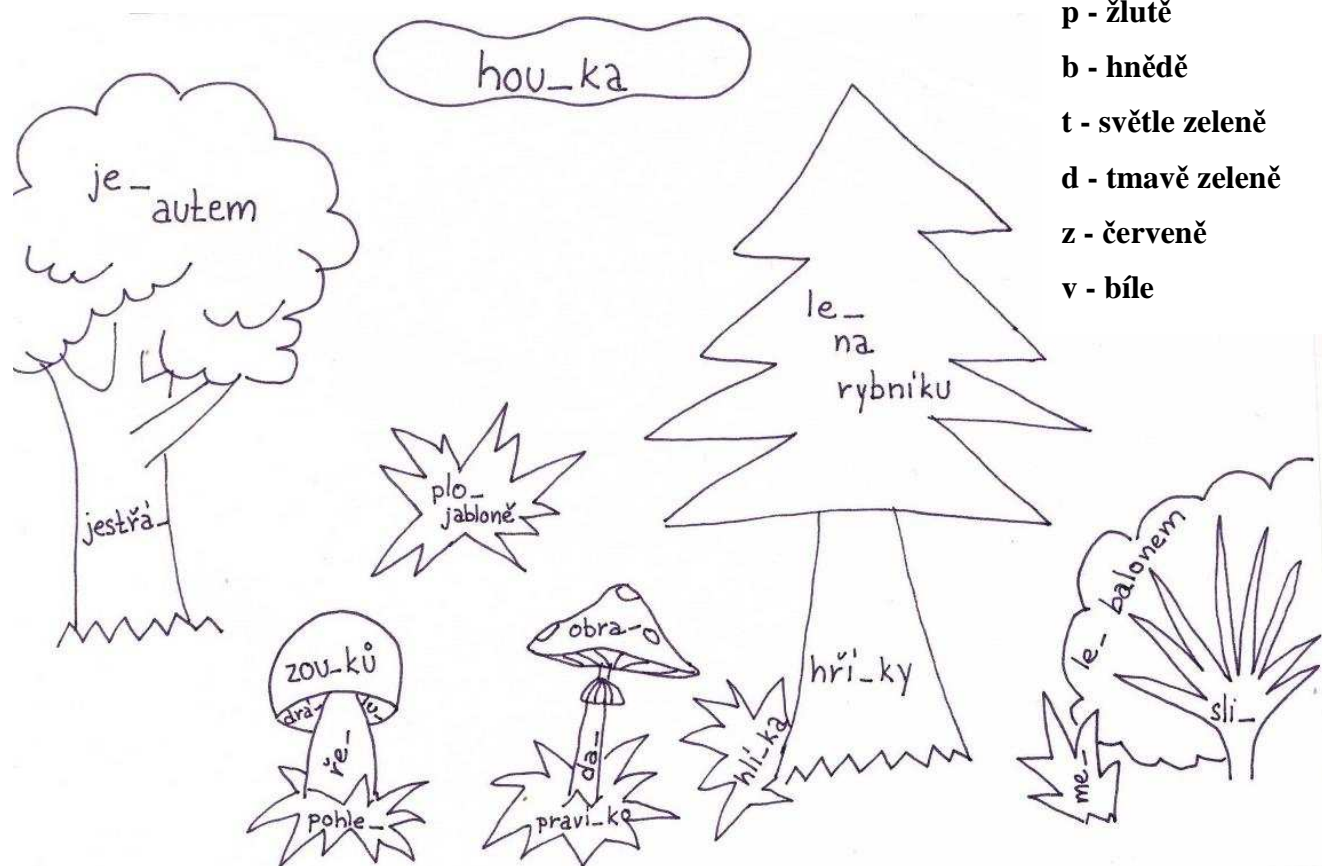
Cíl: procvičení párových souhlásek

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: obrázek lesa se slovy, ve kterých chybí párové souhlásky

Děti pracují jednotlivě. Jejich úkolem je doplnit do slov párové souhlásky a části obrázku se stejnými párovými souhláskami vybarvit stejnou barvou podle pokynů.

Zdroj: adaptace z knihy PAVLOVÁ, Jana, PIŠLOVÁ, Simona. *Barevná čeština pro druháky*. Praha: SPN, 2000. ISBN 80-7235-133-8

Řešení: červeně - obraz; žlutě - dráp, lup; modře - houska; bíle - dav, řev; tmavě zeleně - led na rybníku, pohled, plod jabloně, med, hlídka; světle zeleně - jet autem, let balonem, pravítko; hnědě - hříbky, jestřáb, slib

SKLÁDÁNÍ SLOV

Věková skupina: 2. ročník

Cíl: procvičení slabik, tvorby slov

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: kartičky se slabikami

Žáci pracují samostatně nebo ve dvojici, snaží se s použitím kartiček vymyslet co nejvíce slov, každou kartičku mohou použít jen jednou.

Variace: Učitel zadá slovo nadřazené a děti hledají co nejvíce slov podřazených.

pa	nen	ka	ja	ho	po	čí	tač	da	sto
le	ček	la	hev	tuž	ka	ma	min	ka	za
hra	da	tu	li	pán	po	ho	da	sil	ni
pa	pí	rek	vra	ta	led	ni	ce	sví	ce
ba	bič	ka	ry	bo	lov	ská	la	ško	kni
ha	pod	zim	ní	la	na	stro	me	ček	bed

SLUNÍČKA

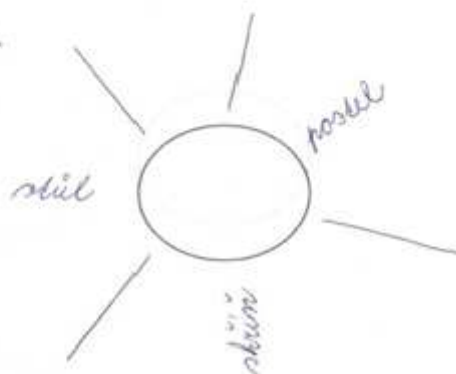
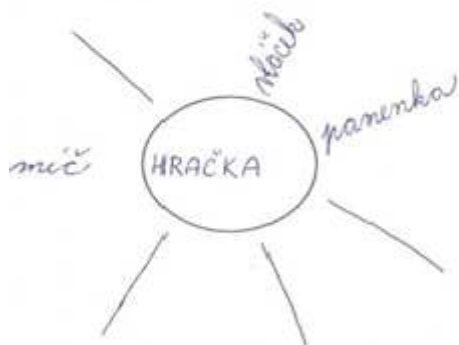
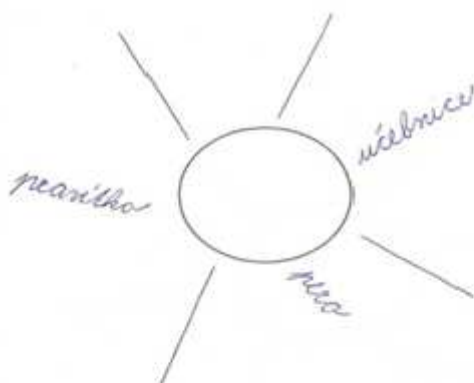
Věková skupina: 2. -3. ročník

Cíl: procvičení slov významově nadřazených, podřazených a souřadných

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: sluníčka, kterým v paprscích chybí slova

Děti pracují jednotlivě nebo ve dvojicích. Úkolem je doplnit doprostřed sluníčka slovo významově nadřazené slovům v paprscích, nebo naopak doplnit slova v paprscích, která musí být významově podřazená slovu uprostřed.

Řešení: 1. slovo významově nadřazené - školní potřeba, slova významově podřazená mohou být - kružítko, sešit, obyčejná tužka, pracovní sešit,

2. slova významově podřazená ke slovu hračka mohou být - autíčko, autodráha, letadlo, plyšové zvíře, stavebnice

3. slovo významově nadřazené je nábytek, další slova významově podřazená mohou být - židle, křeslo, pohovka, noční stolek

TY K NÁM NEPATŘÍŠ!

Věková skupina: 2. - 3. ročník

Cíl: procvičit slova významově podřazená

Časová organizace: 5 – 8 minut

Pomůcky: pracovní list s řadami slov

Hra pro dvojice. Z řady slov musí žáci vyškrtnout to, které do ní nepatří podle významové podřazenosti. Slovo, které bylo vyškrtnuto z řady, musí být poté použito ve větě. Vše musí dvojice stihnout v časovém limitu 4 minuty.

Varianta: Mohou také vyškrtávat slova, která nejsou příbuzná, slova s jiným pádem nebo jiným rodem.

1. panenka, autíčko, stavebnice, ananas, míč
2. jablko, mrkev, rajče, kedluben, zelí
3. vlak, auto, tramvaj, trolejbus, metro
4. telefon, počítač, televize, knížka, rádio
5. tužka, kružítko, sešit, pravítko, omalovánky

Řešení: do řad nepatří: ananas, jablko, auto, knížka, omalovánky; věty mohou být různé podle nápadů žáků

VAJEČNÁ OMELETA

Věková skupina: 2. ročník

Cíl: procvičit druhy vět

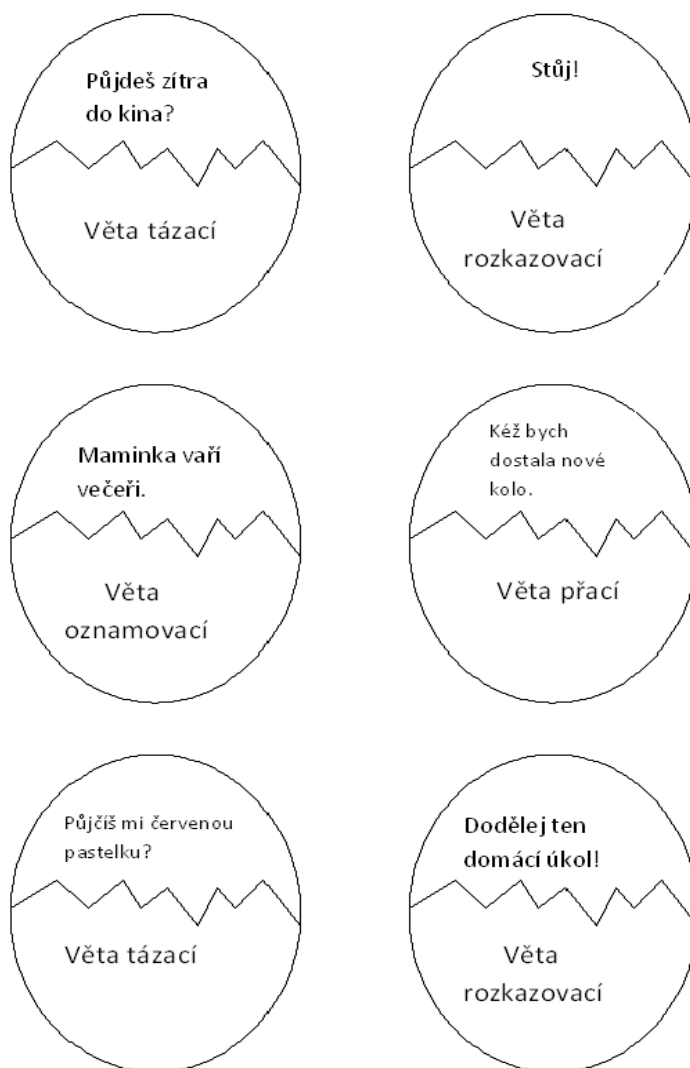
Časová organizace: 2 – 4 minut

Pomůcky: rozpůlená papírová vajíčka s větami, druhy vět

Děti pracují ve dvojicích. Jejich úkolem je poskládat vajíčka zpátky tak, že na jedné půlce vajíčka je věta, na druhé její druh.

Varianta: Vajíčka lze také použít na skládání slova a jeho rodu, pádu, na vyjmenovaná slova a k nim slova příbuzná – jako pomůcka může sloužit i různé rozdělení vajíček (rovná čára, vlnkovitá apod.).

Zdroj: adaptace hry Vajíčka - KREJČOVÁ, Eva, *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.

TRHÁME OVOCE

Věková skupina: 2. ročník

Cíl: procvičení měkkých a tvrdých souhlásek

Časová organizace: 15 – 20 minut

Pomůcky: velký papírový strom s kartičkami i/í/y/ý, kartičky se slovy

Tato hra je pro jednotlivce. Každý žák dostane několik kartiček se slovy, ve kterých chybí i/í/y/ý a musí je doplnit. Na stromě jsou kartičky s i/í/y/ý, děti postupně odůvodňují a na strom dolepují kartičky, v jejichž slovech chybí správné i/í/y/ý.

Varianta: Stejná hra je možná i na vyjmenovaná slova. V 1. třídě mohou na stromě viset písmena, děti mají stejná písmena na kartičkách v ruce a přilepují je na ta správná na stromě – některá mohou být úplně stejná, jinde může být rozdíl v tom, zda je písmeno tiskací, psací, malé nebo velké.

Zdroj: adaptace hry Trháme ovoce z knihy KREJČOVÁ, Eva, *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.

DOMINOVÉ ŘADY

Věková skupina: 3. - 4. ročník

Cíl: Procvičení vyjmenovaných slov

Časová organizace: 5 – 15 minut

Pomůcky: Dominové karty, řada vyjmenovaných slov

Tato hra je určena pro 2 až 4 hráče. Ke hře jsou zapotřebí dominové karty, které hráči postupně přikládají za sebe podle vztahu VYJMENOVANÉ SLOVO - SLOVO PŘÍBUZNÉ K VYJMENOVANÉMU. Zároveň mají žáci danou řadu vyjmenovaných slov, podle které postupují.

mlýnice	mýtit	mýtina	pytel
pytlovina	lýko	lýkožrout	sypat
přesýpací	pýr	suchopýr	mýt
umyvadlo	bystrý	bystřina	vydra
Povydří	jazyk	jazyłka	slyšet
nedoslýchavý	hmyz	hmyzožravec	pýcha
zpychnout	plynout	plynárna	sýček

nesýčkuj	zvykat	zlozvyk	třpytit se
třpytka	myslet	myšlenka	vysoký
Vysočina	sýr	syreček	lysý
lyska	zpytovat	jazykozpyt	syrový
syrovinka	smýkat	smyčec	nazývat
ozývat se	být	starobylý	mlýn

KARTY

Věková skupina: 3. - 4. ročník

Cíl: Procvičení slovních druhů, příbuznosti se slovy

Časová organizace: 10 - 15 minut

Pomůcky: Karty se slovy

Tato hra je určena pro 2 až 4 hráče. Ke hře jsou zapotřebí karty se slovy, na kterých jsou některá slova vždy příbuzná, různé slovní druhy (podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce). Každé dítě má v ruce 4 karty, 1 karta je počáteční uprostřed. Karty vykládají doprostřed podle příbuznosti nebo podle slovního druhu (na kartu letadlo může přijít karta „odletíme“ – stejný kořen slov, ale také karta se slovem „počítač“ – podstatné jméno). Pokud nemají kartu na vyložení, lízají další, vyhrává ten, který v ruce žádnou kartu nemá.

Varianta: pro starší děti lze přikládat karty nejen podle slovních druhů, ale i podle rodu nebo pádu.

LÉČITEL	LÉKAŘSKÝ	VYLÉČIT	LÉKAŘSKY
POČÍTAČ	POČTÁŘSKÝ	ZAPOČÍTAT	VYPOČÍTANĚ

LETUŠKA	VÝLETNÍ	LÉTAT	LETECKY
ŠKOLNÍK	ŠKOLNÍ	ŠKOLIT SE	VYŠKOLENĚ
UČIVO	UČITELŮV	UČIT	UČENĚ
LEDOVEC	LEDOVÝ	LEDOVAT	LEDOVĚ

PLYNÁRNA	PLYNULÝ	ROZPLYNOUT	PLYNNĚ
VÝMYSL	NAMYŠLENÝ	VYMYSLET	ZAMYŠLENĚ

KOSTKY - AUTODIKTÁT

Věková skupina: 3. - 4. ročník

Cíl: Procvičení vyjmenovaných slov, tvorba vět

Časová organizace: 10-15 minut

Pomůcky: kostky s vyjmenovanými slovy

Tato hra je určena pro jednotlivce. Děti mají za úkol hodit kostkou a na slovo, které jim padne, vymyslet větu a zapsat ji do sešitu. Důležité je mít dostatek kostek s různými slovy. Pokud hodí slovo, které již ve větě využily, hodí si kostkou znovu.

OSMISMĚRKA

Věková skupina: 3. - 4. ročník

Cíl: Procvičení vyjmenovaných slov

Časová organizace: 10 – 15 minut

Pomůcky: osmisměrka

Tato hra je určena pro jednotlivce. Děti postupně vyhledávají slova ze seznamu do té doby, dokud nevyhledají všechna.

P	N	P	E	P	E	S	T	A	K	S	Ý	L	B
L	L	E	K	L	Y	Ž	A	Ř	Ý	Í	Č	Ý	L
Ý	B	L	Y	Š	T	Ě	T	S	E	L	P	T	V
T	V	Y	L	E	E	S	T	A	K	Y	L	A	Z
V	L	N	Z	J	N	Ý	L	M	Č	S	Y	T	A
A	Y	Ě	V	L	Ý	S	E	K	Ý	K	N	A	S
T	S	K	E	M	S	P	L	Ý	V	A	T	V	,
T	O	P	L	Ý	V	A	T	T	O	P	Ř	Ý	T
A	P	E	Ý	Y	N	Ě	A	A	N	O	Á	L	E
K	Z	S	I	A	S	L	K	V	Y	S	N	P	Š
Y	Y	Z	Š	O	D	Á	Y	O	L	L	Y	Z	Y
L	R	Y	K	A	V	Í	L	Ž	P	Y	L	O	L
O	L	Ý	T	K	O	M	Z	Y	E	Š	M	R	S
P	L	Y	N	O	U	T	V	L	N	Ý	L	M	.

Pomocná slova: polykat, plynout, plýtvat, blýskat se, mlýn, slyšet, plyš, lýtko, lysý, lýko, vzlykat, pelyněk, lyže, blyštět se, zalykat se, plyn, lyska, oplývat, splývat, rozplývat, lysá, lyžař, vzlyk, mlynář, plynový, vlýsek, poslyš, lýčí, vlys, mlýn, lyžovat

Zdroj: POLMANOVÁ, Renata, POPELKOVÁ, Martina, *Vyjmenovaná slova*. Pardubice: Kopček, žádné datum. ISBN 80-967914-5-1.

Tajenka: Neplýtvej časem, penězi a zdravím.

DOPLŇOVAČKA

Věková skupina: 3. - 4. ročník

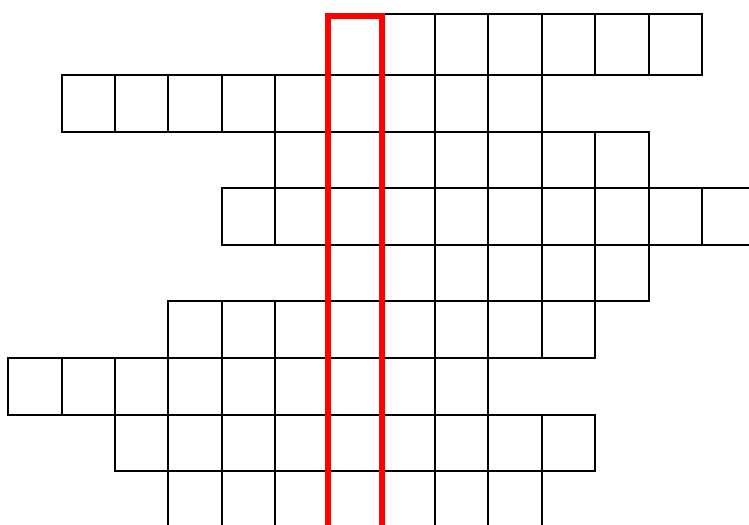
Cíl: Procvičení vyjmenovaných slov

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: tajenka

Tato hra je určena pro jednotlivce. Děti doplňují tajenku do té doby, než jim vyjde požadované slovo.

Varianta: Děti hledají dvě kartičky, na jedné z nich je vždy slovo v určitém pádu a rodě, na druhé kartičce je napsaný rod a pád, popřípadě číslo.

1. bílá houba hruškovitého tvaru
2. brouk, který se živí lýkem ze stromů
3. skříň, stůl, židle,...
4. synonymum ke slovům rozptýlit, ztratit
5. vhánět vzduch pod tlakem
6. místo, kde se vyrábí a skladuje plyn
7. materiál na výrobu pytlů
8. čaj, který je vyrobený z léčivých rostlin
9. skot, ovce, vepř

Řešení: příloha č. 1

PEXESO

Věková skupina: 3. - 4. ročník

Cíl: Procvičení vyjmenovaných slov

Časová organizace: 15 – 20 minut

Pomůcky: pexeso

Tato hra je určena pro 2 až 4 hráče. Ke hře je zapotřebí pexeso. Děti se střídají, postupně obrací kartičky a snaží se najít dvě, na kterých jsou slova příbuzná.

lýkovec	lýkožrout	třpytit	třpytka
plynárna	mýtit	mýtina	plynový
pýchavka	pyšný	pytlík	pytlovina
pyl	opylovat	úmysl	myšlenka
omyl	mýlit se	mlynářka	mlýnské
lysina	lysý	obyčejný	obyčej
zbytek	zbytečný	bystřina	bystrá
ubýt	nabýt	lyžař	lyžovat

BLUDIŠTĚ

Věková skupina: 3. - 4. ročník

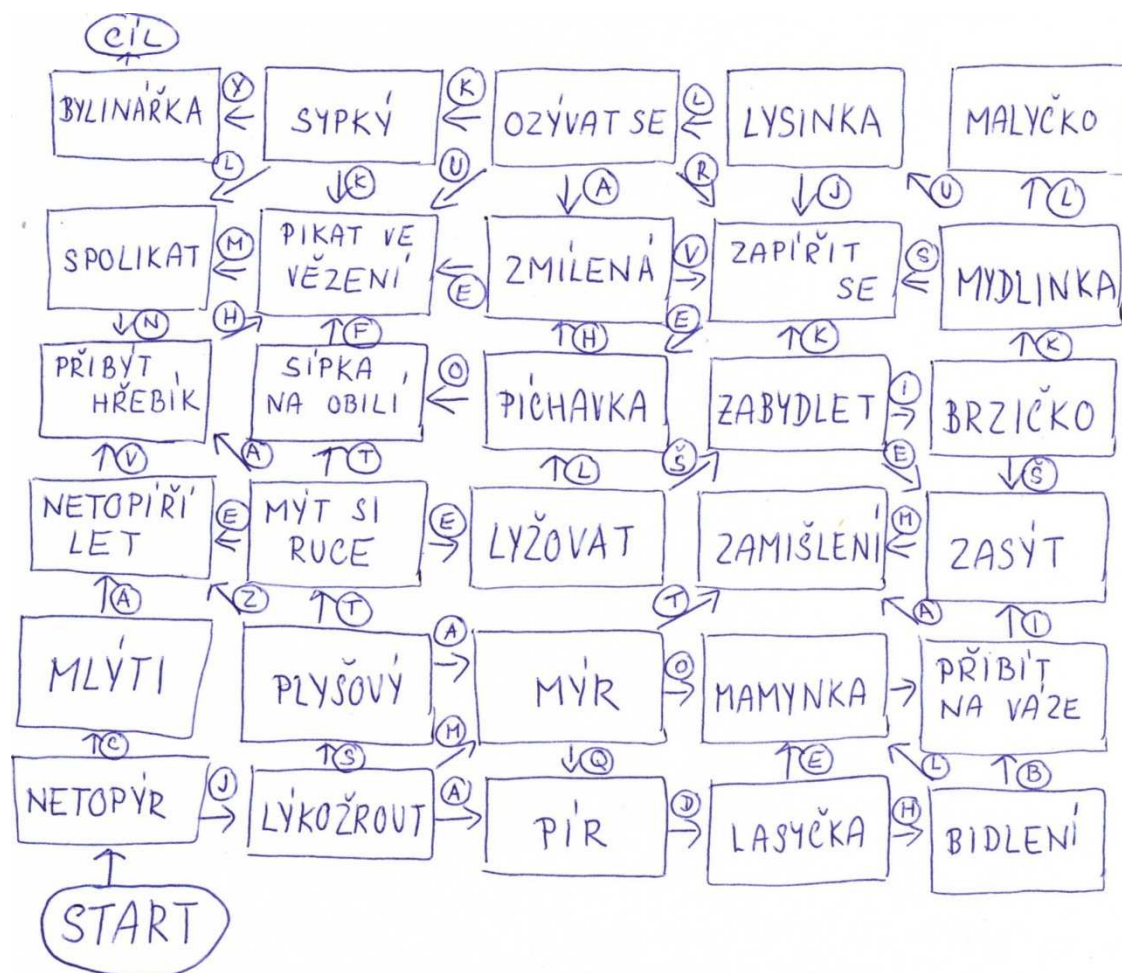
Cíl: Procvičení vyjmenovaných slov

Časová organizace: 15 – 20 minut

Pomůcky: pracovní list s bludištěm

Hra pro jednotlivce nebo dvojice. Každý žák (dvojice) dostane pracovní list s bludištěm, ve kterém jsou napsaná slova. Jejich úkolem je projít bludištěm jen po správně napsaných slovech. Pokud se jim to podaří, cestou posbírají písmena, která jim vytvoří vzkaz.

Varianta: Bludiště by se dalo také vytvořit na párové souhlásky, měkké a tvrdé souhlásky.

Řešení: Netopýr - lýkožrout - plyšový - mýt si ruce - lyžovat - zabydlet - brzičko - mydlinka - lysinka - ozývat se - sypký - bylinářka

Tajenka: Jste šikulky

POŠŤÁCKÁ POHÁDKA

Věková skupina: 3. - 4. ročník

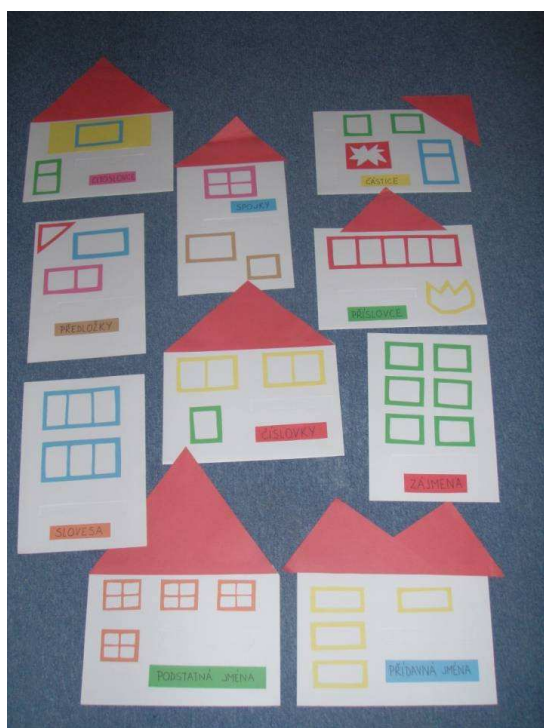
Cíl: procvičování slovních druhů

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: 10 domečků se slovními druhy, karty se slovy

Tato hra je určena jednotlivcům. Dnes ráno onemocněla ve městě paní pošťáčka a děti jí mohou pomoci tím, že roznesou dopisy do správných domů. Na domech jsou slovní druhy napsány, je na nich také otvor pro poštu. Po rozdělení všech dopisů následuje společná kontrola, zda byly dopisy rozneseny správně, pokud ne, odnesou žáci dopis do správného domu.

Zdroj: adaptace hry Matematická pošta z knihy KREJČOVÁ, Eva, *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.

DRACI

Věková skupina: 3. ročník

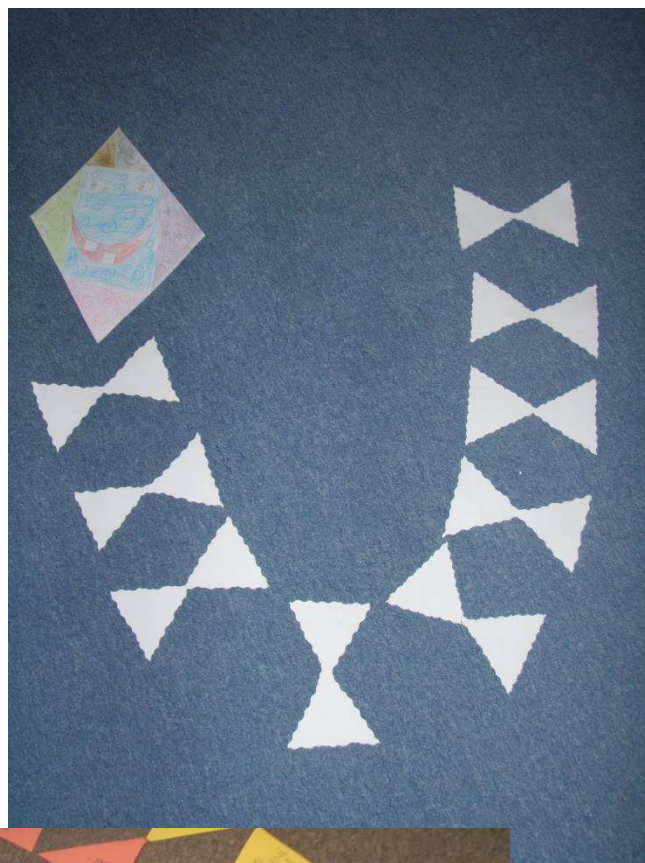
Cíl: procvičit řadu vyjmenovaných slov a slova k nim příbuzná

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: drak s provázekem jako ocásek, kartičky s vyjmenovanými slovy a slovy příbuznými

Děti mají za úkol nalepit na ocas draka kartičky vyjmenovaných slov tak, jak jdou za sebou. Naproti každému pak dají ještě takové slovo, které je k němu příbuzné.

Zdroj: adaptace hry Draci z knihy KREJČOVÁ, Eva, *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.

OBRÁZKOVÁ SOUVĚTÍ

Věková skupina: 3. - 4. ročník

Cíl: procvičení souvětí

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: pracovní list s větami, kde je jen jedna část souvětí, druhá část je naznačena obrázkem, děti ji musí vymyslet

Aktivita určená pro jednotlivce. Jejich úkolem je doplnit část souvětí, která je naznačena obrázkem.

Dnes ráno jsem se nasnídala a .....

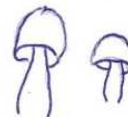
Maminka šla do obchodu a .....

Chtěla jsem jít ven, ale .....

Babička mě vzala na výlet do lesa a .....

Janička si půjčila moji tužku a .....

Řešení: Dnes ráno jsem se nasnídala a jela do školy (do práce). Maminka šla do obchodu a koupila rohlíky. Chtěla jsem jít ven, ale pršelo. Babička mě vzala na výlet do lesa a sbíraly/i jsme houby. Janička si vypůjčila moji tužku a zlomila ji.

CESTA DOMŮ

Věková skupina: 3. - 4. ročník

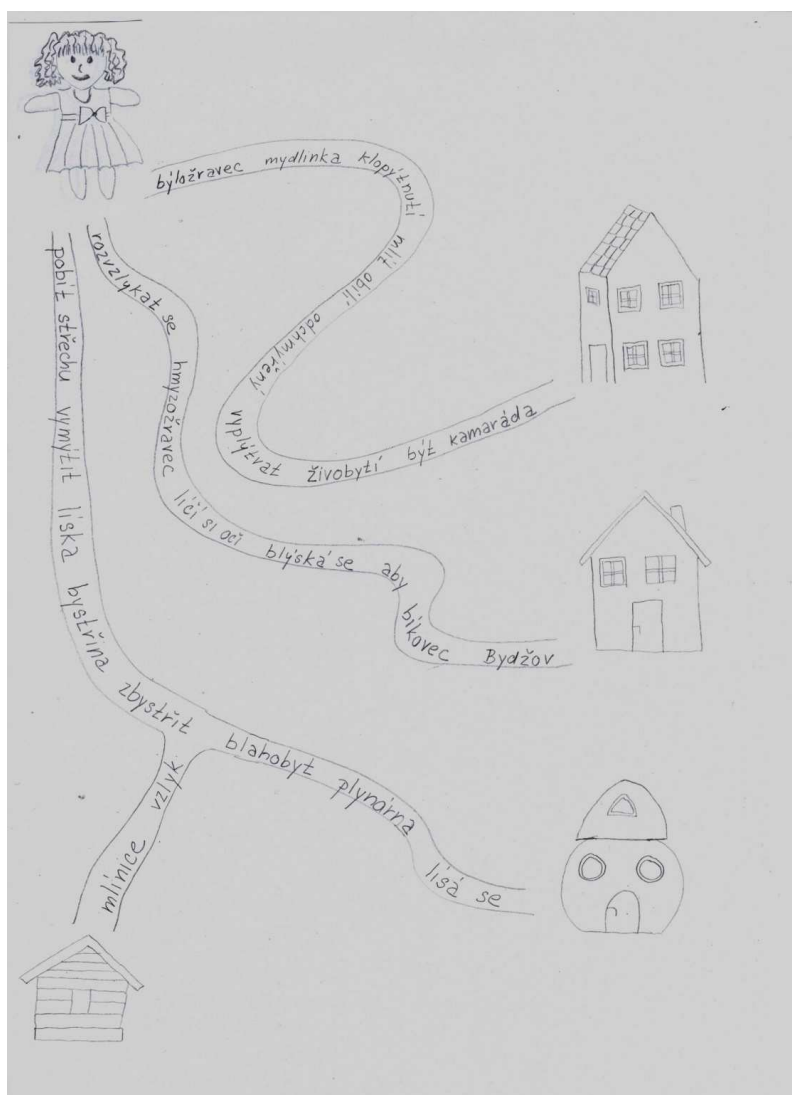
Cíl: procvičení vyjmenovaných slov

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: pracovní list se slovy v cestičkách

Aktivita určená pro jednotlivce. Janička (dívka z obrázku) se potřebuje dostat domů, ale zapomněla cestu. Její domeček je ten, do kterého se dostane jen po správně napsaných slovech.

Zdroj: adaptace aktivity z knihy – MÜHLHAUSEROVÁ, Hana, ZBOŘILOVÁ, Jitka, JANÁČKOVÁ, Zita. *Poradíš si s pravopisem?* Brno: Nová škola, 1999, ISBN 80-85607-55-7.

Řešení: Janička bydlí ve 3. domku vpravo.

SLOVESNÉ KVARTETO

Věková skupina: 4. - 5. ročník

Cíl: procvičování určování sloves

Časová organizace: 10 - 15 minut

Pomůcky: karty

Tato hra je určena pro 3 - 4 hráče. Každý dostane do ruky několik karet, střídají se a snaží se nasbírat sadu 4 karet, které patří k sobě, aby měl kvarteto. V každé sadě karet je slovo, osoba, číslo a čas. Na kartách s osobou, číslem a časem je také v závorce slovo, ke kterému se váží, aby měli všichni hráči stejnou šanci získat kvarteto.

CHYTÁM	1. OSOBA	č. JEDNOTNÉ	čas PŘÍTOMNÝ
	CHYTÁM	CHYTÁM	CHYTÁM
BĚŽEL	3. OSOBA	č. JEDNOTNÉ	čas MINULÝ
	BĚŽEL	BĚŽEL	BĚŽEL
PŘIJDETE	2. OSOBA	č. MNOŽNÉ	čas BUDOUCÍ
	PŘIJDETE	PŘIJDETE	PŘIJDETE
ODJEDOU	3. OSOBA	č. MNOŽNÉ	čas BUDOUCÍ
	ODJEDOU	ODJEDOU	ODJEDOU

ZAMKNEŠ	2. OSOBA	č. JEDNOTNÉ	čas BUDOUCÍ
	ZAMKNEŠ	ZAMKNEŠ	ZAMKNEŠ
PLAVALI JSME	1. OSOBA	č. MNOŽNÉ	čas MINULÝ
	PLAVALI JSME	PLAVALI JSME	PLAVALI JSME

ČETLA	3. OSOBA	č. JEDNOTNÉ	čas MINULÝ
	ČETLA	ČETLA	ČETLA
POSPÍCHÁME	1. OSOBA	č. MNOŽNÉ	čas PŘÍTOMNÝ
	POSPÍCHÁME	POSPÍCHÁME	POSPÍCHÁME

PIŠKVORKY

Věková skupina: 4. ročník

Cíl: určování pádů a rodů podstatných jmen

Časová organizace: 10 – 15 minut

Pomůcky: karta s políčky s rody a pády, kartičky se slovy

Tato hra je určena pro 2 až 4 hráče. Každá skupina dětí potřebuje jednu kartu s pády a rody (hrací pole), sadu kartiček se slovy. Žáci se postupně střídají, kartičku se slovem musí položit na pole na hrací kartě, které má napsaný rod a pád stejný jako slovo na kartičce. Po vyčerpání všech kartiček zakryjí celé hrací pole.

Zdroj: adaptace hry Piškvorky z knihy KREJČOVÁ, Eva, *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.

Číslo jednotné	1. pád	2. pád	3. pád	6. pád	7. pád
mužský rod, životný					
mužský rod, neživotný					
ženský rod					
střední rod					

chlapec	hajného	(k) otci	(o) řidiči	zajícem
zámek	(bez) stolu	(k) obrazu	(o) domu	stromem
panenka	židličky	(ke) knížce	(o) tužce	narciskou
jablko	města	kuřeti	(o) dítěti	perem

Řešení: tabulka se slovy je uspořádaná správně tak, jak slova do piškvorek patří

LOTO

Věková skupina: 4. ročník

Cíl: určování pádů a rodů podstatných jmen

Časová organizace: 10 – 15 minut

Pomůcky: karta s políčky s rody a pády, kartičky se slovy (z druhé strany jsou části obrázku)

Tato hra je určena pro 2 až 4 hráče. Každá skupina dětí potřebuje jednu kartu s pády a rody (hrací pole), sadu kartiček se slovy. Žáci se postupně střídají, kartičku se slovem musí položit na pole na hrací kartě (obrázkem nahoru), které má napsaný rod a pád stejný jako slovo na kartičce. Po vyčerpání všech kartiček se jim objeví obrázek – kontrola, zda pracovali správně.

Zdroj: adaptace hry Matematické loto z knihy Krejčová, E., *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.

2.p, č.j.,r. ž.	6.p, č.m., r. stř.	1.p.,č.j.,r.m,než.	3.p.,č.j.,r.m.,živ.	7.p,č.m.,r.ž.
2.p., č.m., r.ž	4.p., č.m., r.m., než	7.p., č.m., r.m., než.	3.p., č.j., r.stř.	5.p., č.j., r.m., živ.
7.p., č.j., r.stř.	5.p., č.m., r.stř.	2.p., č.j., r.m., živ.	5.p., č.j., r.ž.	3.p., č.j., r.ž.
6.p, č.m., r.m., než.	3.p., č.j., r.m., než.	4.p., č.j., r.m., živ.	6.p, č.m., r.m., živ.	2.p., č.m., r.m., než.
1.p., č.m, r.ž.	7.p., č.m., r.m., živ.	6.p, č.j., r.ž.	1.p., č.j., r.stř.	7.p., č.m., r.m., než.

(bez) dívky	kuřatech	zámek	(k) pávovi	gerberami
(bez) lamp	rybníky	koberci	(k) dítěti	Dědo!
kombajnech	Jehňata!	(bez) zajíce	Holčičko!	(k) hromadě
balením	(ke) stolu	páva	mužích	(bez) dvoru

fazolky	tatínkem	(o) levanduli	světlo	domem
---------	----------	---------------	--------	-------

Řešení: slova s obrázkem jsou uspořádaná tak, jak do tabulky s rody a pády patří

1.2. Literární výchova

POHÁDKOVÁ MOTANICE

Věková skupina: 2.- 3. ročník

Cíl: procvičení znalosti pohádek

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: pracovní listy s pohádkovými postavami a s větami, kde jsou nepravdivé informace

Hra je určena pro jednotlivce nebo dvojice. Děti mají nejdříve za úkol spojit pohádkové postavy, které k sobě patří. Druhým úkolem je opravit věty tak, aby v nich nebyly chyby v časovém limitu 5 minut.

1. Spoj postavy, které patří do jedné pohádky.

Červená karkulka	jezinky
Sněhurka	vlk
kůzlátka	trpaslíci
Smolíček	babička
Popelka	zlá macecha

2. Oprav chybné věty.

Sněhurka žila šťastně v krásném zámku se svým otcem a hodnou macechou.

Červená karkulka potkala na louce vlka a ten jí snědl svačinu.

Kůzlátka otevřela vlkovi dvířka a hrála si s ním.

Jezinky chtěly sníst Smolíčka.

Popelka ztratila na plese střevíček a princ si vzal za ženu její sestru.

Řešení: 1. Červená Karkulka - babička, Sněhurka - trpaslíci, kůzlátka - vlk, Smolíček - jezinky, Popelka - zlá macecha

2. Sněhurka žila nešťastně v krásném zámku se svým otcem a zlou macechou. Červená Karkulka potkala v lese vlka a ten ji později snědl. Kůzlátka neotevřela vlkovi a nehrála si s ním. Jezinky chtěly sníst Smolíčka (toto tvrzení je správné). Popelka ztratila na plese střevíček a princ si ji pak vzal za ženu.

TULÁČCI

Věková skupina: 3. - 5. ročník

Cíl: čtení s porozuměním

Časová organizace: 10-15 minut

Pomůcky: text, ve kterém jsou některá slova nadbytečná

Děti pracují jednotlivě. Každý dostane text, ve kterém jsou některá slova nadbytečná. Jejich úkolem je si text přečíst a nadbytečná slova škrtnout a vypsát pod text. Pokud vypíše všechna, vyjde jim šifra.

Zdroj textu: ČAPEK, Josef. *Povídání o pejskovi a kočičce jak spolu hospodařili a o všelijakých jiných věcech*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01878-0

O PEJSKOVI A KOČIČCE, JAK SI MYLI PODLAHU

To bylo tenkrát, když pejsek s kočičkou spolu ještě hospodařili; měli u lesa svůj Co malý domeček a tam spolu bydleli a chtěli všechno dělat tak, jak to dělají velcí lidé. Ale oni to vždycky tak neuměli, protože mají malé a nešikovné tlapičky a na těch tlapičkách nemají prsty, jako má člověk, jenom takové malé polštářky a na nich drápky. A tak nemohli se dělat všechno tak, jak to dělají lidé, a do školy nechodili, protože škola není pro zvířátka, ba ne, to ne! Co myslíte? Ta je jen pro děti!

A tak to u nich v tom jejich bytě vypadalo všelijak. Něco udělali dobře a něco zas ne, a tak tam mívali někdy trochu nepořádek. A tak jednoho dne viděli, že mají ve svém domečku tuze špinavou podlahu.

„Poslouchej, pejsku,“ povídá kočička, „máme tu nějak špinavou podlahu.“ – „Taky se mně zdá, že už je nějak moc špinavá,“ povídá pejsek, „jenom se koukni, jak mám od té

pejskovi špinavé podlahy umazané tlapky.“ – „Tuze špinavé je máš,“ povídala kočička, „fuj, to je hanba! Musíme tu podlahu umýt. To přece lidé nemají takovou špinavou podlahu. Ti ji někdy myjí.“

„Dobrá,“ řekl pejsek, „ale jak to uděláme?“ – „To je přece lehké,“ řekla kočička. „Ty jdi pro vodu a já obstarám to ostatní“. Pejsek šel s hrncem pro vodu a kočička vytáhla ze svého kufříku kus mýdla a položila to mýdlo na stůl. Pak si šla pro něco do komory; měla tam asi schovaný kousek uzené myši. Zatím přišel pejsek s vodou a vidí něco ležet na stole. Rozbalí to a bylo to nějaké růžové. „Aha, to bude něco dobrého,“ povídá si pejsek, a jak měl na to chuť, tak si celý ten kus strčil do huby a začal kousat.

Ale chutnalo to nějak nedobře. Zatím přišla kočička a slyší, že pejsek nějak a divně prská. Podívá se na něj a vidí, že pejsek má plnou hubu pěny a z očí mu tekly slzy. „I propána!“ křičela kočička, „co se to, pejsku, s tebou děje? Vždyť ty jsi nějaký nemocný?! Vždyť ti kape z huby pěna! Co to s tebou je?“ – „Ale,“ povídá pejsek, „našel jsem tu něco na stole a myslil jsem, že to je nějaký sýr nebo nějaké cukroví, tak jsem to snědl. Ale ono to strašně štípe a dělá se mně z toho v hubě pěna.“

„Ty jsi ale hloupý,“ zlobila se kočička, „vždyť to bylo mýdlo! A mýdlo je přece k mytí, a ne k jídlu!“ – „Aha,“ řekl pejsek, proto to tak štípalo. Au, au, to to štípe, to to štípe!“ – „Napij se hodně vody,“ poradila mu kočička, „potom to přestane štípat.“ Pejsek se napil, až všechnu vodu vypil. I štípat to přestalo, ale pěny bylo moc. Tak si šel utřít čumák o travu a pak musel jít znova pro vodu, protože všechnu vypil a už žádnou neměli. Kočička měla jednu korunu a šla koupit nové mýdlo.

„Tohle už nesním,“ řekl pejsek, když kočička přinesla nové mýdlo, „ale jakpak to uděláme, když tu nemáme kočičce žádný kartáč!“ – „Na to jsem už myslila,“ povídá kočička, „však ty máš na sobě takové hrubé a ježaté chlupy, jako jsou na kartáči, a tak můžeme tu podlahu vydrhnout tebou.“

„Dobrá,“ řekla pejsek a kočička vzala mýdlo a hrnec s vodou, klekla na zem, vzala pejska jako kartáč a vydrhla pejskem celou podlahu. Podlaha byla celá mokrá a moc čistá také nebyla. „Měli bychom ji ještě něčím suchým vytřít,“ povídá kočička. „Tak víš co,“ řekl pejsek, „já už jsem docela mokrý, ale ty jsi suchá a máš takové pěkné měkké chloupky přihodilo na sobě, to je jako ten nejlepší ručník! Teď zas vezmu já tebe a vysuším tebou podlahu.“ Vzal kočičku a vytřel celou podlahu kočičkou. Podlaha byla teď umytá a suchá,

ale zato pejsek a kočička byli mokří a strašně špinaví od toho, jak jeden potom druhým tu podlahu myli, jako kdyby pejsek byl kartáč a kočička utěrka.

„No to vypadáme,“ řekli si oba, když se na sebe podívali; „podlahu teď máme čistou, ale zato my ? jsme teď špinaví! Takhle přece nemůžeme být, to by se nám každý smál! Musíme se vyprat!“ ...

Řešení: příloha č. 2

DOPLŇOVÁNÍ SLOV DO VĚT

Věková skupina: 3. ročník

Cíl: čtení s porozuměním

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: text O mlynáři a malé myšce, ve kterém chybí slova

Děti pracují samostatně, každé dítě má text, ve kterém chybí slova, a jeho úkolem je slova doplnit tak, aby text dával smysl.

O mlynáři a malé myšce

V lese u potoka stál malý mlýn a v něm žil statný ..... Zbyněk se svou ženou. Každé ráno, když vstal a umyl se, ihned začal mlít ..... . Byl to totiž jediný mlynář v kraji, proto měl opravdu hodně práce. Jednoho dne brzičko ráno, když mlynář ještě spal, se ozval dusot ..... kopyt a před mlýnem zastavil kočár. Mlynář se vzbudil a rychle pospíchal ven, nevěděl, co se děje, proto byl velmi překvapen, když z kočáru vystoupil pan hrabě Zbyšek z Přibyslavi. Mlynář se začal klanět, ale pan Zbyšek ihned začal mluvit. Řekl mlynáři, že potřebuje, aby do příštího rána namlel všechno ....., které s sebou přivezl. Bylo ho až příliš, než co by mohl za jeden den semlít, ale mlynář se neopovážil nic říci, jak se bál. Pan Zbyšek řekl, že ..... ráno si pro obilí přijede, jestli prý však nebude semleté, přijde mlynář o hlavu, a odjel.

Mlynář si sedl na schody, byl vyděšený a nevěděl, co má dělat. Věděl jen, že tolik obilí za jeden den nenamele. A jak tak seděl a přemýšlel a nevěděl, co dál, uviděl malou myšku, která byla uvězněna pod sklenicí. Běhala sem a tam a nemohla se dostat ven.

Nejdříve si říkal, že ji nepustí, ale nakonec se rozhodl, že jí daruje život, když on už zítra žít nebude. Vstal, zvedl ..... a malá ..... vyběhla ven a vypadala velmi šťastně. Zastavila se před mlynářem a povídá : „Děkuji ti, Zbyňku, že jsi mi zachránil život. Vím, že se trápíš, a chci ti pomoci. Spusť mlýn a jdeme mlít. Pomůžu ti, sám to obilí nikdy nenameleš,“ domluvila a odběhla pryč.

Mlynář si myslel, že se mu vše jen zdálo, ale ..... se brzy vrátila a na hlavičce měla mlynářskou ..... . Zbyněk se smál, až se za břicho popadal. Vzal si také čepici a spustil mlýn. Nestačil se divit, jak je myška rychlá a jakou má sílu. Pospíchal myšce ....., ale ona by to zvládla i bez něho. Spíš jí překážel, než pomáhal. Myška se načepýřila, jak byla nespokojená, že se jí mlynář plete do práce, a tak si šel Zbyněk raději sednout na pytel a díval se na malou pracovitou pomocnici.

Pyšná myška domlela obilí brzičko ráno, těsně před svítáním. Mlynář na pytli usnul a vzbudil se, až když uslyšel ..... koňských kopyt. Lekl se, ale když viděl, že všechno obilí je ....., ulevilo se mu. Pan Zbyšek přišel se svou družinou a divil se, že mlynář má obilí namleté a odpočívá. Poslíčci obilí naložili, hrabě zaplatil a odjeli. Mlynář byl šťastný, že mu myška pomohla, že nepřišel o hlavu a vydělal si několik denárů. Hledal myšku po celém mlýně, ale nenašel ji, zmizela. Ani jí nestačil poděkovat.

Od té doby, když měl mlynář nějaké trápení a potřeboval pomoci, myška se znovu objevila a ráda pomohla.

Řešení: příloha č. 3

TEXT S OBRÁZKY

Věková skupina: 2. ročník

Cíl: čtení s porozuměním

Časová organizace: 15 - 20 minut

Pomůcky: text, ve kterém jsou některá slova nahrazena obrázky

Tato činnost je určena pro celou třídu. Děti čtou postupně nahlas text, obrázky nahrazují slovy.

Zdroj: KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007. ISBN 978-80-86784-56-4.

O tlustém medvídkovi

V hustém lese žil malý Mlsounek. Mlsounek byl sice , ale velmi silný. Myslel si, že čím bude silnější, tím bude mocnější. A tak se celý den bavil tím, že chodil po a hledal něco dobrého k snědku. Největší radost měl, když objevil včelí , kde si mohl pochutnat na čerstvém medu. Jednoho dne se vypravil na své oblíbené místo, kde stál včelí . Silnou tlapou zabouchal na úlu a čekal, že všechny včely vyletí ven. Zabouchal ale tak silně, že se včely lekly a některé zůstaly uvnitř. se tak těšil na med, že si nevšiml a jakmile protáhl svoji tlustou malým otvorem, jedna včelička zapíchla do jeho tlapky žihadlo. kňučel bolestí a pelášil zpátky do lesa.

Od té doby už na med nechodí.

Řešení: medvěd - malý - lese - úl - úl - střechu - medvěd - včel - tlapu - medvěd

1.3. Komunikační a slohová výchova

ROZSYPANÝ PŘÍBĚH

Věková skupina: 2. ročník

Cíl: uspořádání příběhu podle časové osy

Časová organizace: 10 - 15 minut

Pomůcky: pohádka o Červené karkulce, která je rozstříhaná na části

Děti pracují ve dvojicích. Jejich úkolem je seřadit věty podle toho, jak jdou v příběhu za sebou.

Červená karkulka žila se svou maminkou na kraji lesa.	
Jednoho dne jí maminka řekla, že babička má svátek, aby jí šla odnést buchty.	
Karkulka se vydala na cestu a v lese potkala vlka.	
Vlk se Karkulky ptal, kam jde.	
Karkulka byla hodná a vlkovi vše pověděla.	
Vlk se s Karkulkou rozloučil a utíkal k babičce.	
Snědl babičku a čekal na Karkulku.	
Karkulka se divila, že má babička velké oči, velké uši a velkou pusou.	
Vlk Karkulku snědl.	
Myslivec rozpáral vlkovi břicho a z něj vyskočila Karkulka s babičkou.	
Všichni byli rádi, že vše dobře dopadlo.	

CO SE SKRÝVÁ V KLOBOUKU?

Věková skupina: 3.- 5. ročník

Cíl: popis předmětu

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: různé předměty, klobouk

Jedno dítě jde před třídu, v klobouku je určitý předmět, který musí popsat, ale nesmí vyslovit jeho název, ostatní hádají, co to je. Na popis jednoho předmětu má 2 minuty.

ROZSTŘÍHANÝ OBRÁZEK

Věková skupina: 3. - 5. ročník

Cíl: popis obrázku, vyprávění děje

Časová organizace: 5 – 10 minut

Pomůcky: nastříhaný obrázek

Děti pracují ve skupině po 3 - 4. Jejich úkolem je poskládat obrázek správně dohromady a vytvořit jeho popis.

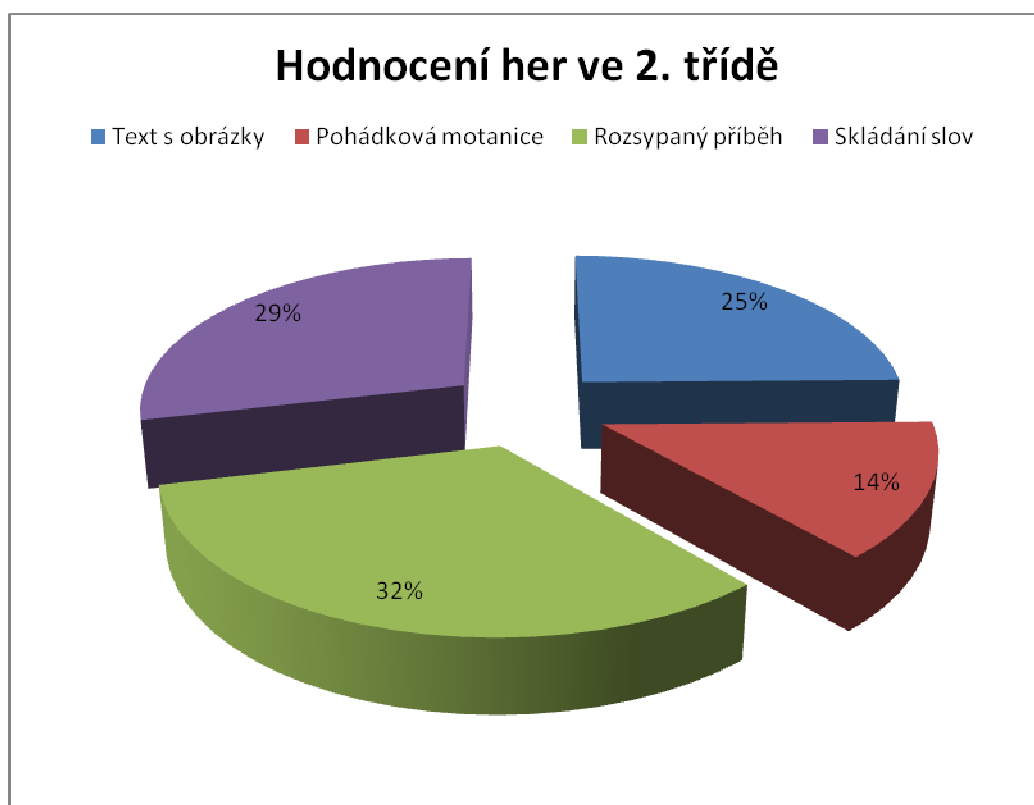
Variace: Děti vytvářejí vyprávění podle obrázku.

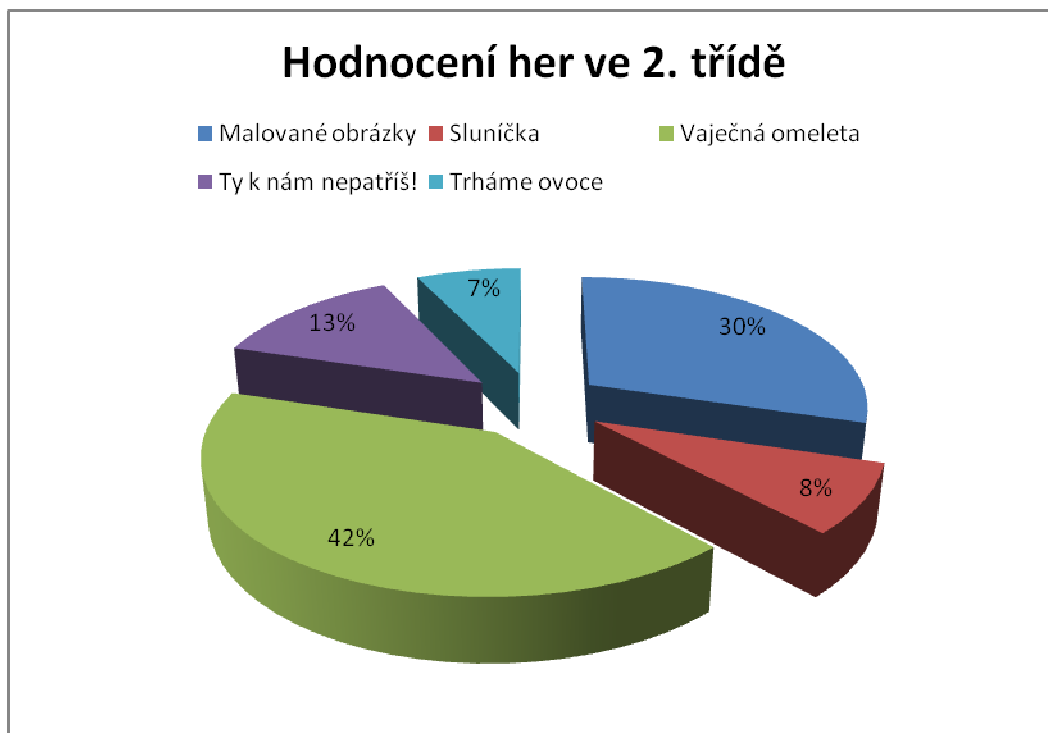
2. Analýza oblíbenosti didaktických her na 1. stupni ZŠ

V první části výzkumu se ve své diplomové práci zabývám realizací didaktických her v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ, od 2. do 5. třídy. Všechny hry, které jsou uvedeny v praktické části, byly s dětmi vyzkoušeny. Hodnocení oblíbenosti ukazují následující grafy.

Graf 2.1. Hodnocení her ve 2. třídě

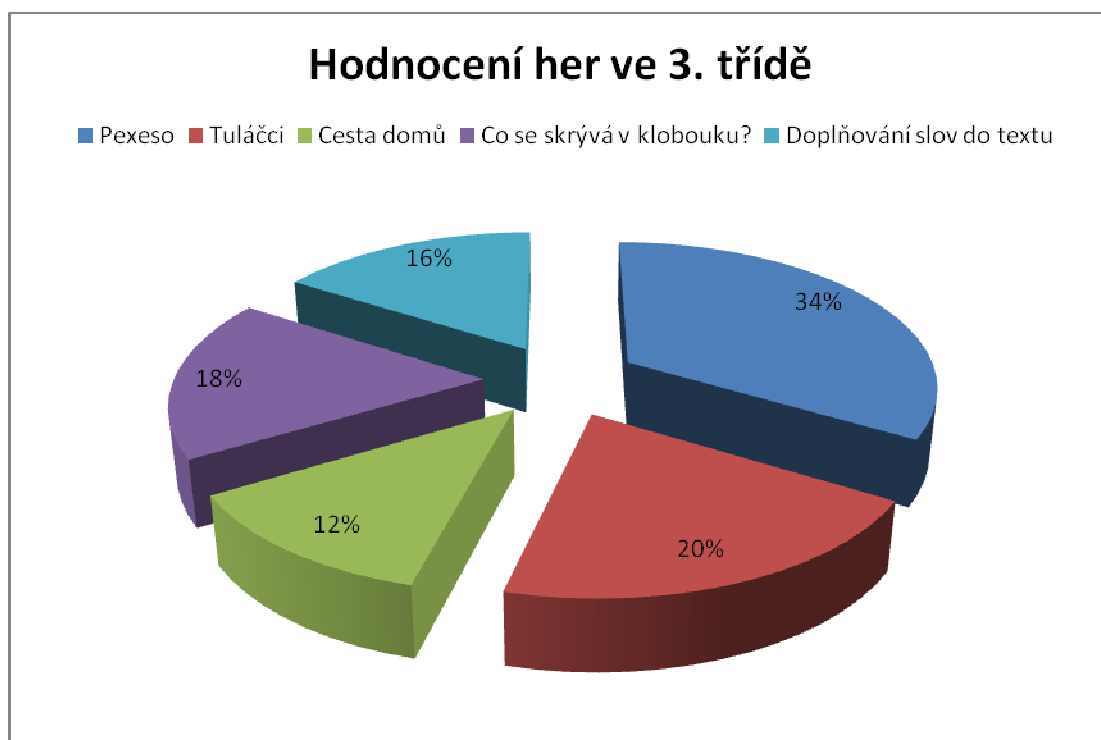
Graf 2.2. Hodnocení her ve 2. třídě

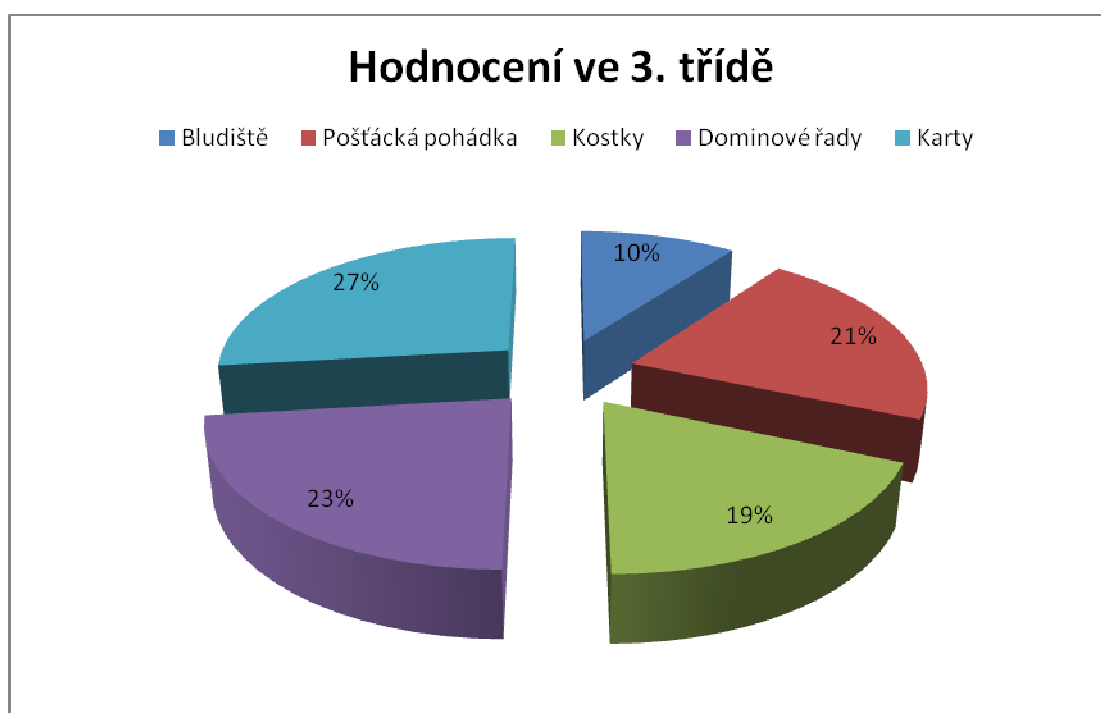
Ve druhé třídě je dětí méně, pouze 14. Děti hrály dohromady 8 her, jejich vyhodnocení je ukázáno na dvou grafech.

Hodnocení her probíhalo pro lepší orientaci po čtyřech hrách. Na tabuli byla narysovaná tabulka, do které děti dopisovaly body podle oblíbenosti dané hry. Dopisovaly 1, 2 a 3 body, jedna hra jim vždy zůstala neohodnocena, což znamenalo 0 bodů pro danou hru.

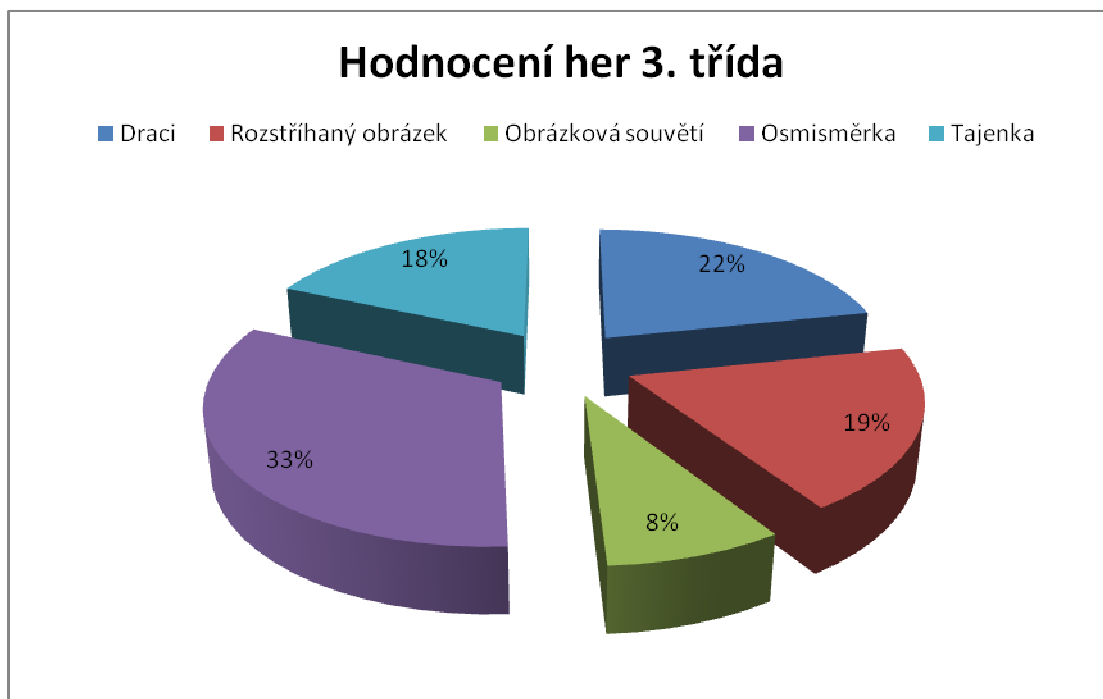
Graf 2.3. Hodnocení her ve 3. třídě

Graf 2.4. Hodnocení her ve 3. třídě

Graf 2.5. Hodnocení her ve 3. třídě

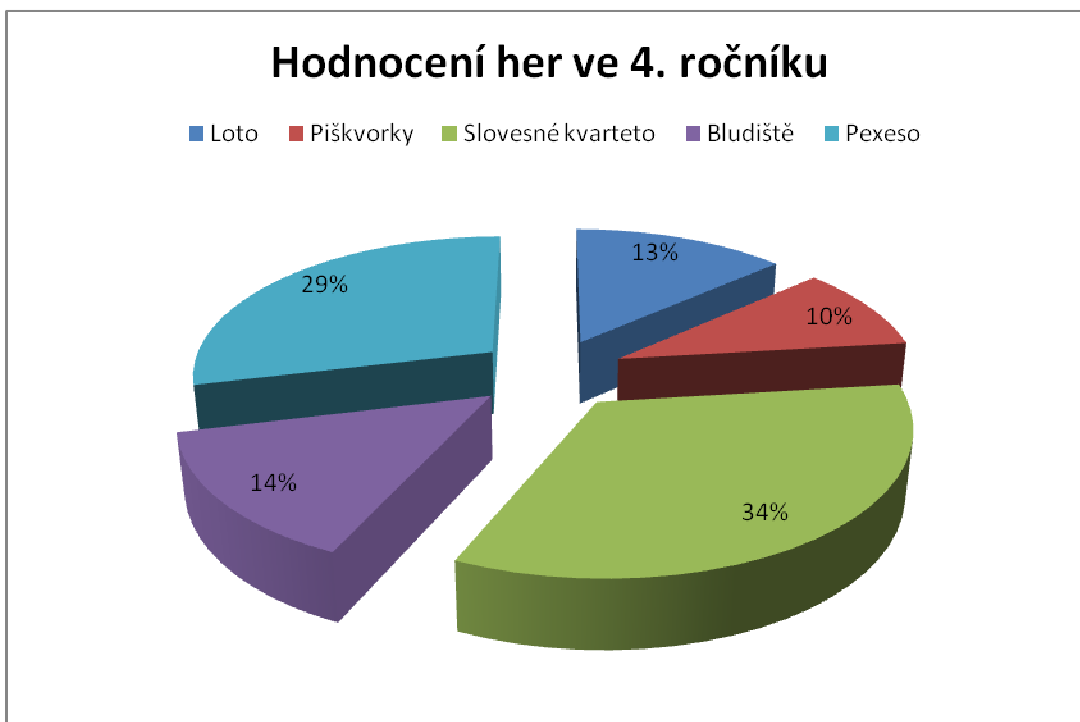
Ve 3. třídě jsem odzkoušela nejvíce her, v této třídě jsem třídní učitelkou. Ve třídě je 21 dětí.

Děti v mé třídě jsou hodně aktivní, činnosti se musí často měnit, protože většina dětí se nedokáže soustředit delší dobu. Hry se dětem velmi líbily, každé hodnocení vždy vzbudilo velkou diskusi. Po každém bodovém ohodnocení jsem si s dětmi o hrách povídala, z těchto rozhovorů je také patrné, že nejoblíbenější hry jsou ty, ve kterých s něčím manipulují. Z grafu vyplývá, že jsou to Karty, Pexeso a Dominové řady. Od té doby, kdy jsme Karty hráli, se děti neustále ptají, kdy si je zase zahrajeme, měly největší úspěch. Hodnocení probíhalo zvlášť po každé hře, do vyrobené tabulky jsme dopisovali počet bodů podle toho, jak se jim daná aktivita líbila.

Nad mé očekávání se dětem nejvíce líbilo vyhledávání tuláčků v textu. Po této aktivitě následovalo povídání o tom, jak to bylo s pejskem a kočičkou dále, a nakonec jsme celý příběh také dočetli.

Hry jsou stálou součástí našich hodin a podle mého názoru, jsou i pro děti přitažlivé a pomáhají jim naučit se nové učivo. Nejvíce s dětmi hraji hry na procvičení vyjmenovaných slov a faktem je, že v testových aktivitách bývají velmi úspěšné.

Graf 2.6. Hodnocení her ve 4. třídě

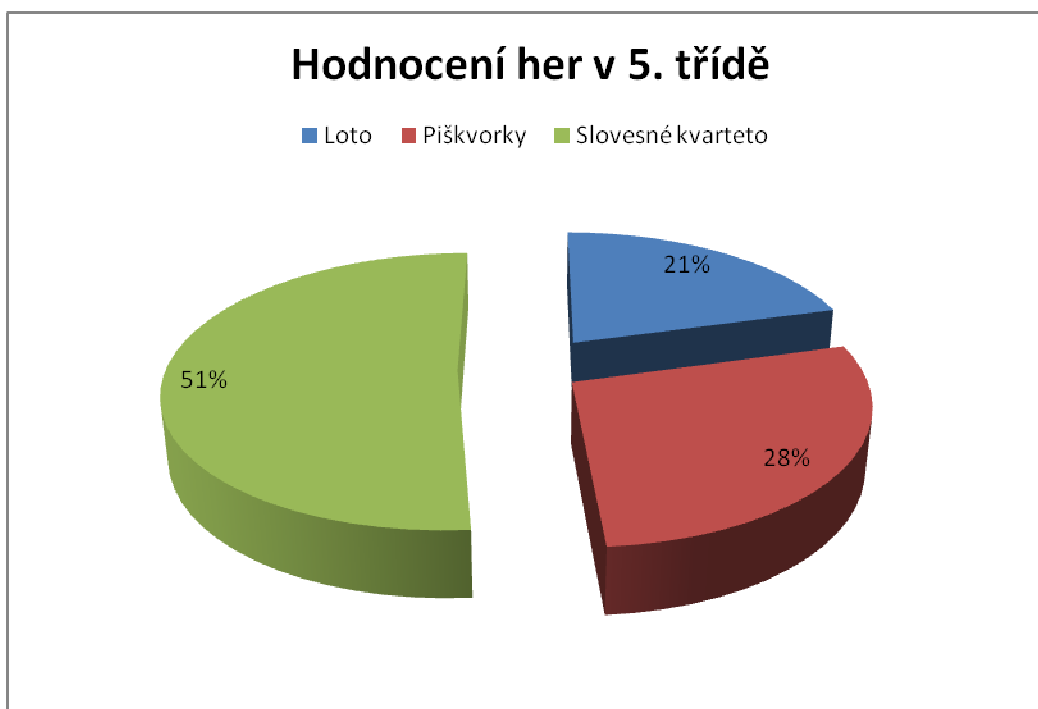

Ve 4. třídě je 18 dětí, z toho 4 děti mají diagnostikovanou dyslexii.

Pro děti byly hry zábavné, stejně jako ve 3. třídě se mi potvrdilo, že neoblíbenější hry jsou ty, kde dochází k manipulaci a přesouvání. Neoblíbenější hrou bylo Slovesné kvarteto, u kterého jsem si myslela, že bude těžké pochopení pravidel, ale děti je rychle pochopily a správně i dodržovaly.

Hodnocení probíhalo na list papíru, kam děti vždy doplnily počet bodů pro danou hru. Při rozhovoru s dětmi o hrách Piškvorky a Loto, které si byly podobné a získaly i podobný počet bodů, většina dětí odpovídala, že Piškvorky byly pro ně jednodušší na orientaci, Loto bylo oblíbenější pro menší skupinku dětí, těm vyhovovalo, že se jim z druhé strany odkrýval obrázek, to jim totiž poskytovalo určitou kontrolu správnosti postupu.

Graf 2.7. Hodnocení her v 5. třídě

V 5. třídě je celkem 28 dětí. Třídní učitelka této třídy je zároveň učitelkou anglického jazyka na 2. stupni, proto ve třídě neučí všechny předměty. Třída je velmi aktivní, ve chvíli, kdy žáci mají i malou prodlevu mezi aktivitami, jsou hluční a hodně si povídají. Paní učitelka s nimi hraje hodně her, proto je těžké je něčím zaujmout, ale hra Slovesné kvarteto je zaujala velice. Všichni soustředěně hráli a snažili se. Při hodnocení této hry vyšlo najevo, že je pro děti složitější než dvě předchozí aktivity (Loto i Piškvorky hrály děti dříve), ale bavila je mnohem více, protože je akčnější. Dvacet sedm z celkového počtu dětí si myslí, že před začátkem hry není nutné přesně umět určovat slovesné kategorie, že se to naučí během hry, jen jeden žák má opačný názor.

Z celkového hodnocení her na 1. stupni Základní školy ve Zlonicích, kde můj výzkum probíhal, jsem zjistila, že se děti mohou opravdu hodně probírané látky pomocí didaktických her naučit a procvičit ji. Tyto aktivity pro ně byly zábavné, bavily je a přitom

se při nich i odreagovaly od ostatních činností, jako jsou např. doplňovací cvičení, diktáty, cvičení v učebnici a v pracovním sešitu. Zároveň si ale myslím, že z každého cvičení lze udělat hru. Pokud do cvičení přidáme soutěživý prvek, cvičení se stává pro děti atraktivnějším. Stejně tak i práce ve skupinách je pro děti přínosná. U některých dětí může nastat problém v tom, že ve skupině nechtějí spolupracovat s ostatními, ale i to se dá za pomoci učitele odstranit.

Každá hra byla vyzkoušena, některé hry vícekrát (Loto, Piškvorky a Slovesné kvarteto byly vyzkoušeny ve 4. a v 5. třídě, Bludiště a Pexeso ve 3. a ve 4. třídě). Při srovnání her hraných ve 3. a ve 4. třídě bylo Bludiště pro žáky 4. třídy jednodušší než pro mladší žáky, hru měli také dříve odehranou. Pexeso trvalo v obou třídách nejlepší skupině stejně dlouho. Srovnání 4. a 5. třídy dopadlo lépe pro 4. třídu v Lotu a Piškvorkách, protože jsou to hry na procvičení látky, kterou právě probírají. Naopak Slovesné kvarteto bylo jednodušší pro 5. ročník, i když žáci 4. ročníku si ho více oblíbili, hrají ho i mimo vyučování, o přestávkách a ve družině.

Děti hodnotily hry vždy postupně. Při hodnocení v žádném ročníku se neukázalo, že by vliv prvního hodnotitele měl vliv na ostatní děti. Žáci, kteří mají ve třídě největší vliv, hodnotili hry jako poslední, pro větší pravděpodobnost vyloučení tohoto jevu. Během hodnocení už nikdo hry nekomentoval, jen každý zapsal výsledky.

Ve třetí třídě jsem v dalším týdnu po hodnocení her (z prvního grafu) rozdala dětem lístečky, na něž měly zapsat, která hra se jim líbila nejvíce, která méně a které by daly jen jeden bod. Hry jsme si předtím připomenuli. Všechny hry zůstaly na stejném pořadí jako při prvním hodnocení, které je zaznamenáno v grafu. Změnila se jen procenta u jednotlivých her, pexeso získalo 37%, což může být způsobeno i tím, že děti ho hrály i o přestávkách. Více hlasů (20%) získala aktivita Co se skrývá v klobouku. Ostatní aktivity získaly hlasů méně - Tulácci získali 18%, Doplňování slov do textu 15% a Cesta domů 10%. Procenta se ani po týdnu příliš nezměnila.

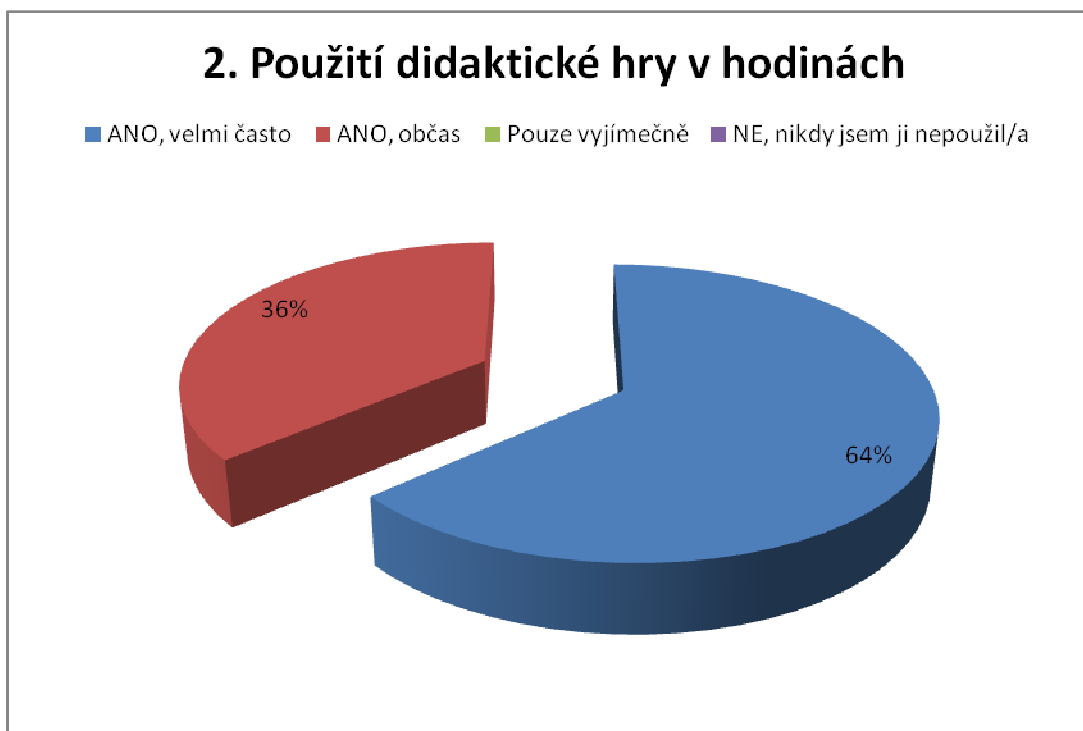

3. Vyhodnocení dotazníkového šetření

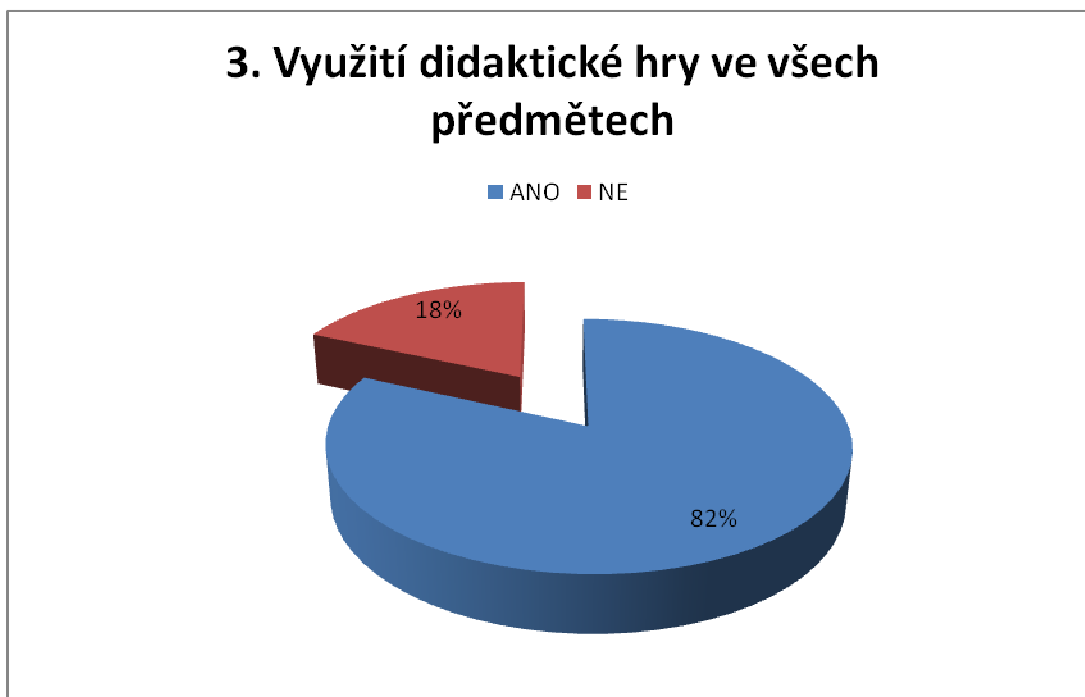
Druhá část výzkumu se zabývá postojem učitelů k didaktické hře. Vytvořila jsem pilotní dotazník pro učitele, který jsem rozdala učitelům na Základní škole ve Zlonicích, kteří český jazyk na 1. stupni učí, popřípadě mají obor Učitelství pro 1. stupeň vystudovaný, český jazyk na prvním stupni učili v předchozích letech, ale v tomto roce ho neučí. Na škole jsou i tři vyučující nekvalifikované, ale tyto učitelky mají na prvním stupni základní školy několikaletou praxi. Všichni, kromě jedné vyučující, učí více než 5 let.

V pilotním dotazníku (příloha č. 4) bylo 6 otázek, z nichž čtyři jsou s uzavřenými odpověďmi, dvě pak s odpověďmi otevřenými. Výsledky otevřených otázek předkládají následující grafy. Všichni učitelé, kteří odpovídali na můj dotazník, znají pojem didaktická hra a vědí, co si pod tímto pojmem mají představit, všichni si také myslí, že didaktická hra je pro děti přínosem. Následující grafy předkládají odpovědi na čtyři zbývající otázky. Názvy grafů jsou číslovány podle pořadí dané otázky v dotazníku.

Graf 3.1 Použití didaktických her v hodinách českého jazyka

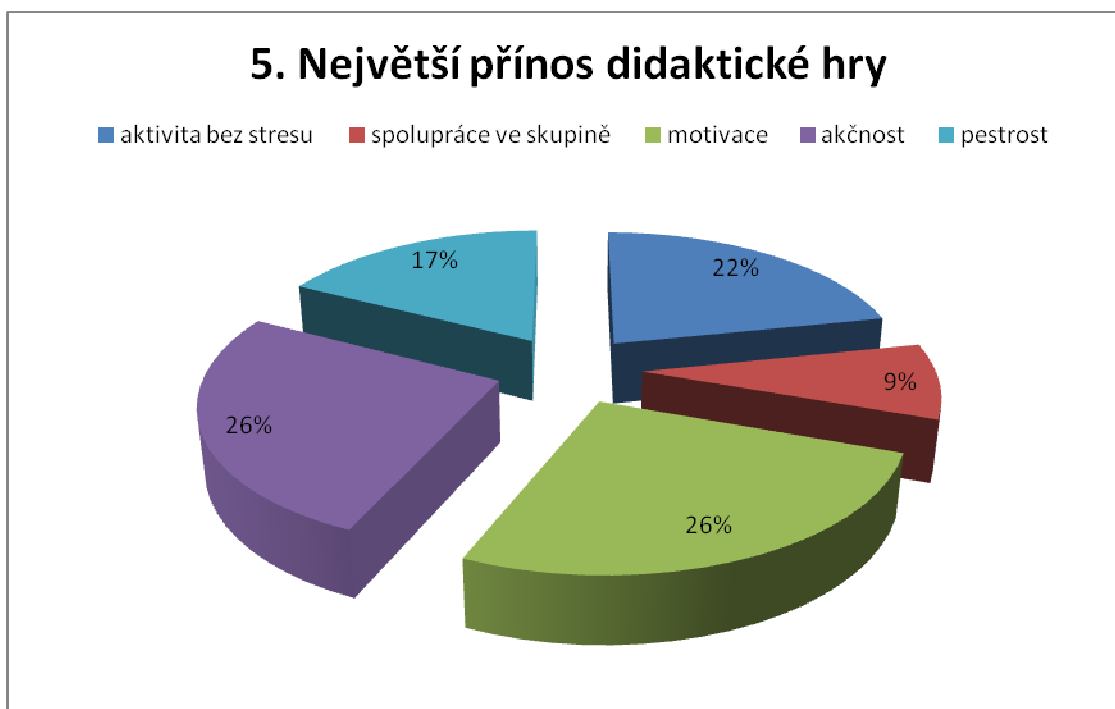

Graf 3.2. Využití didaktické hry ve všech předmětech

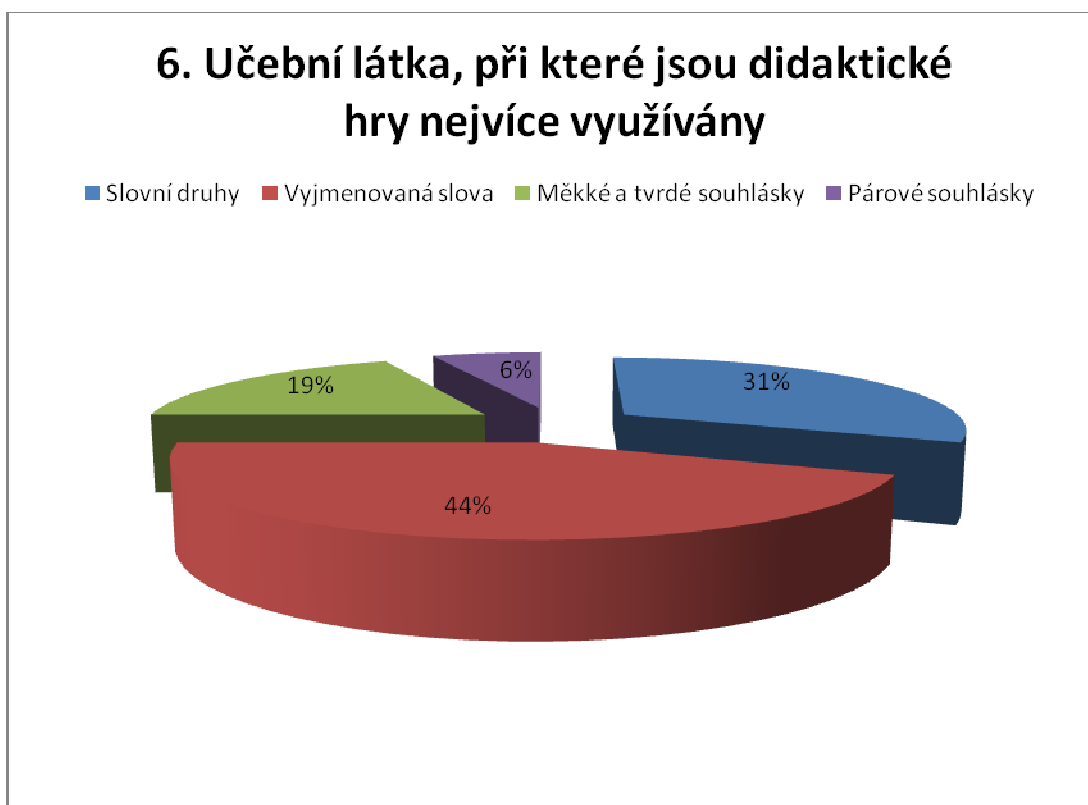
Pouze dvě učitelky odpověděly, že nevyužívají didaktickou hru ve všech předmětech. Jako předměty, ve kterých ji nevyužívají, uvedly výchovy.

Graf 3.3. Největší přínos didaktické hry

Odpovědi na otázku V čem vidíte největší přínos didaktické hry? jsem kategorizovala do pěti skupin. Do aktivity bez stresu jsem započítala také možnost relaxace, která se dvakrát v dotaznících objevila. Největší přínos tedy pedagogové vidí v motivaci k činnostem a v akčnosti činnosti, všechny děti pracují, nikdo nezůstává mimo učení.

Graf 3.4. Učební látka, při které jsou didaktické hry nejvíce využívány

Z dotazníků vyplývá, že nejvíce jsou didaktické hry používány na naučení a procvičení vyjmenovaných slov (7 respondentů z 11) a slovních druhů (4 respondenti z 11). V dotazníku se objevilo jen málo rozdílných položek, možná z toho důvodu, že učitele jako první napadne to, co právě teď probírá ve své třídě. Vyjmenovaná slova a slovní druhy, do kterých patří i určování kategorií u podstatných a přídavných jmen, u sloves jsou právě probírané látky ve 3., 4. a 5. ročníku, z těchto ročníků je také nejvíce učitelů, kteří na otázky v dotazníku odpovídali.

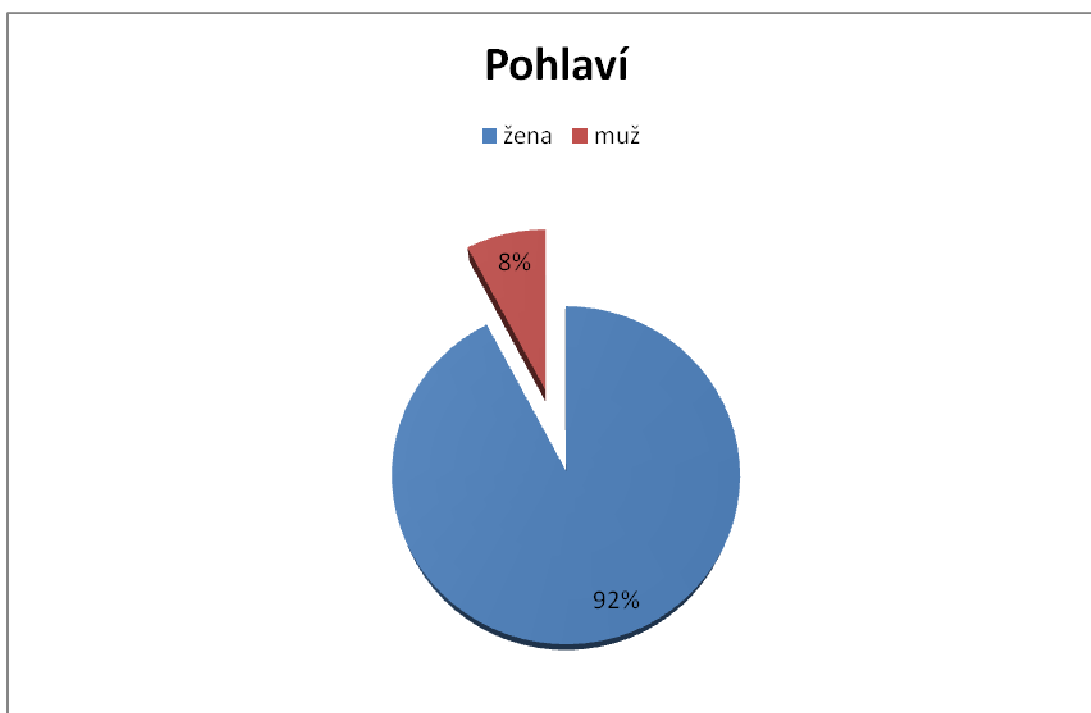
Celkově bych výsledky z dotazníků hodnotila jako velmi příznivé na používání didaktické hry v hodinách českého jazyka na prvním stupni základní školy. Z uvedených

dat vyplývá, že na základní škole, kde také vyučuji, jsou didaktické hry velmi často v hodinách používány. Jsou velmi ceněny pro jejich schopnost motivovat děti a aktivizovat je k činnosti, což je pro ně velmi důležité.

Po pilotním vyzkoušení dotazníku došlo ke změnám, přidala jsem otázku na pohlaví, dobu praxe a změnila jsem otázku na pojem didaktické hry (příloha č.5). Všichni sice odpověděli, že vědí, co je didaktická hra, ale každý si asi představí něco jiného, a proto jsem tuto otázku položila s otevřenou odpovědí. Otázku, zda si myslí, že je didaktická hra pro děti přínosem, jsem vynechala.

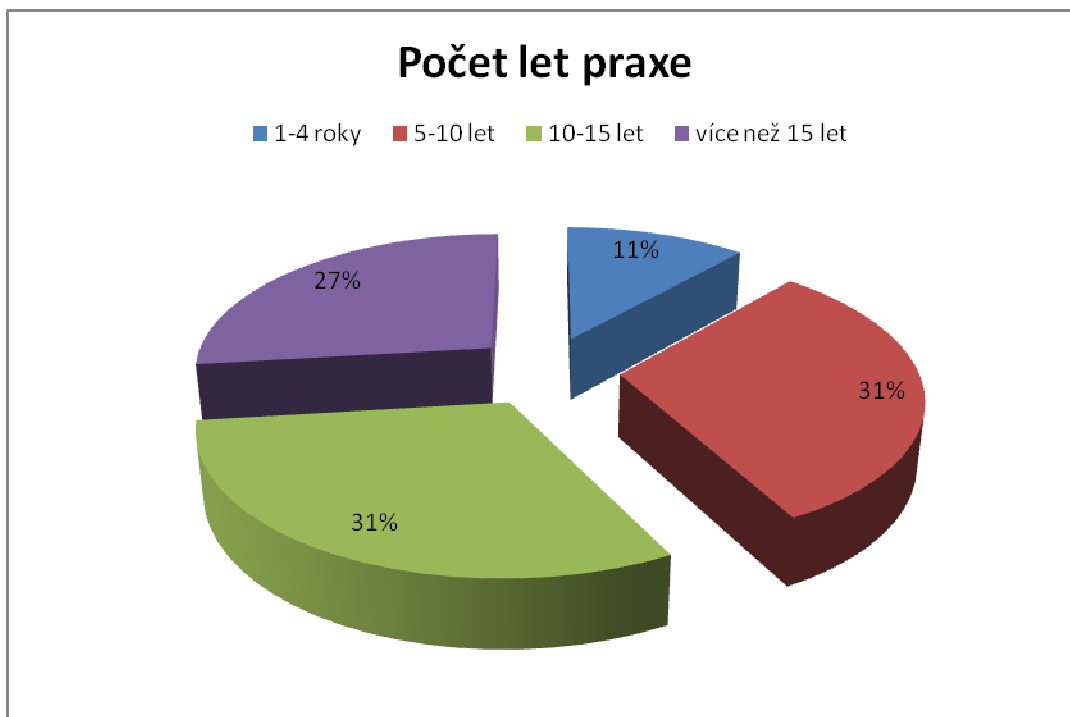
Na tento dotazník odpovídalo 26 učitelů, výsledky jsou zaznamenány v následujících grafech.

Graf 3.5. Pohlaví

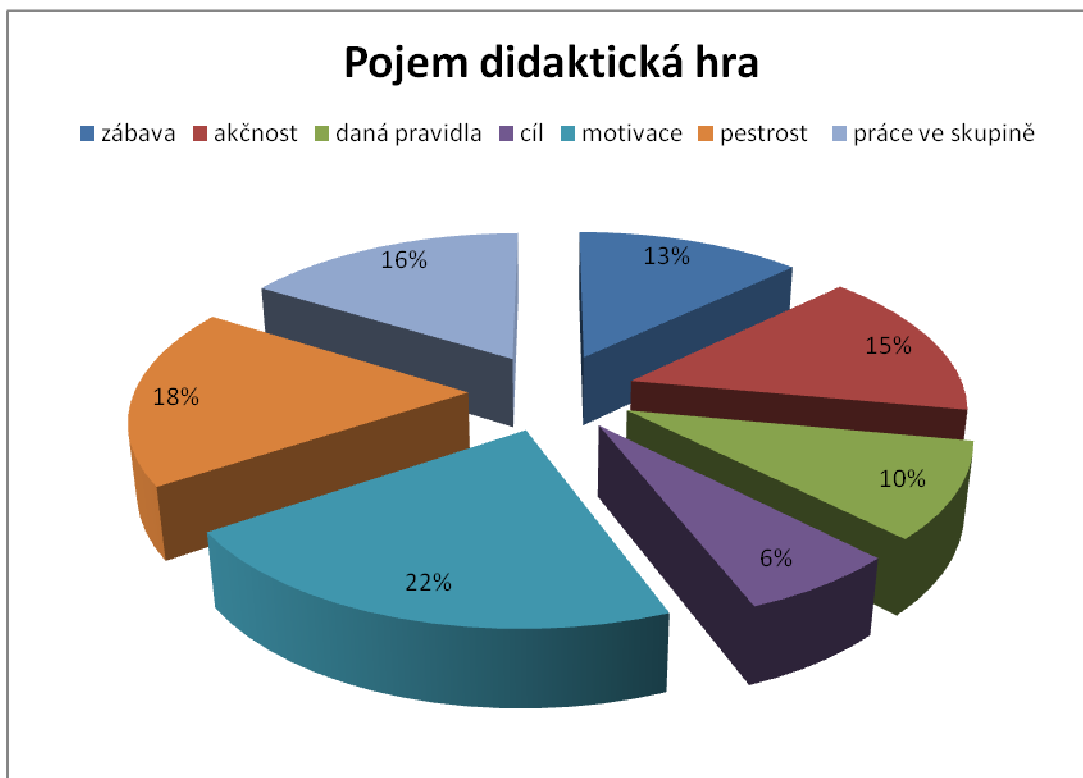
Na dotazník odpovídalo 26 pedagogů, z toho jen 2 respondenti byli muži.

Graf 3.6. Počet let pedagogické praxe

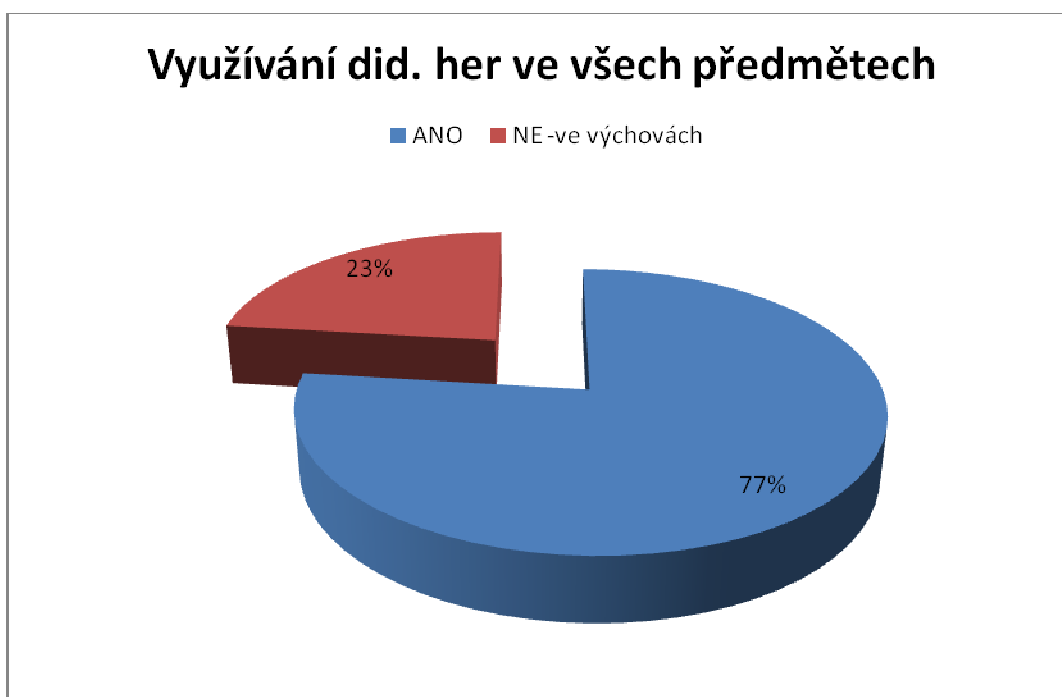
Oba muži, kteří na dotazník odpovídali, mají pedagogickou praxi 5-10 let.

Graf 3.7. Co si pedagogové představí pod pojmem didaktická hra

Každý učitel uvedl několik různých požadavků na didaktickou hru. Nejvíce se v dotaznících vyskytla motivace (20 z 26 respondentů), nejméně naopak cíl (6 z 26 respondentů). Podle mého názoru cíl napsalo tak málo učitelů proto, že ho má každá aktivita, která je v hodině použita a pro učitele je to automatická složka aktivit.

Graf 3.8. Využití didaktické hry ve všech předmětech

Pouze šest učitelek nevyužívá didaktickou hru ve všech předmětech. Všechny odpověděly, že ji nevyužívají ve výchovách. Oba učitelé odpověděli, že ji využívají ve všech předmětech, ale ani jeden z nich neučí výchovy, protože učí i na 2. stupni základní školy.

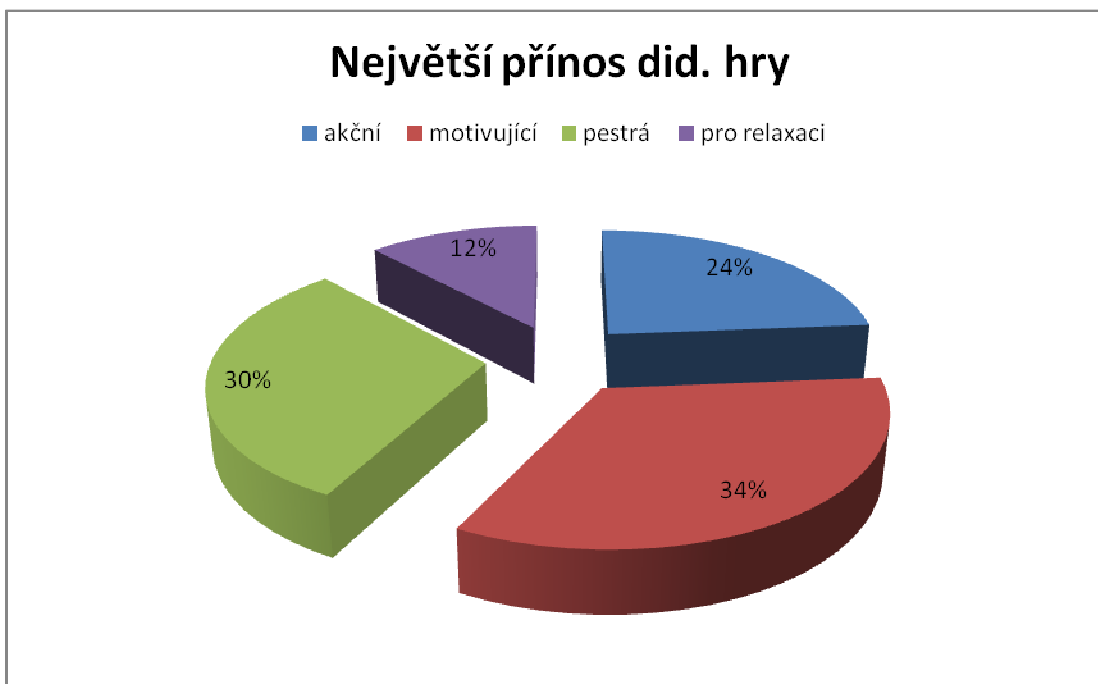
Podle mého názoru se i ve výchovách dá didaktická hra využít. V hudební výchově se nejen zpívá, ale jednou složkou je i teorie a právě v ní se mohou didaktické hry hrát. V pracovních činnostech a ve výtvarné výchově je ta možnost také, stejně tak i v tělesné výchově. Didaktickou hrou se dítě učí a to je důležité.

Graf 3.9. Frekvence využívání didaktické hry

Ani frekvence využívání hry není daná pohlavím nebo počtem odučených let. Osmnáct učitelek a jeden učitel využívají didaktickou hru velmi často, ostatní pak občas. Zbývajících 6 učitelek odučilo různý počet let, nejvíce (4) mají praxi více než 15 let.

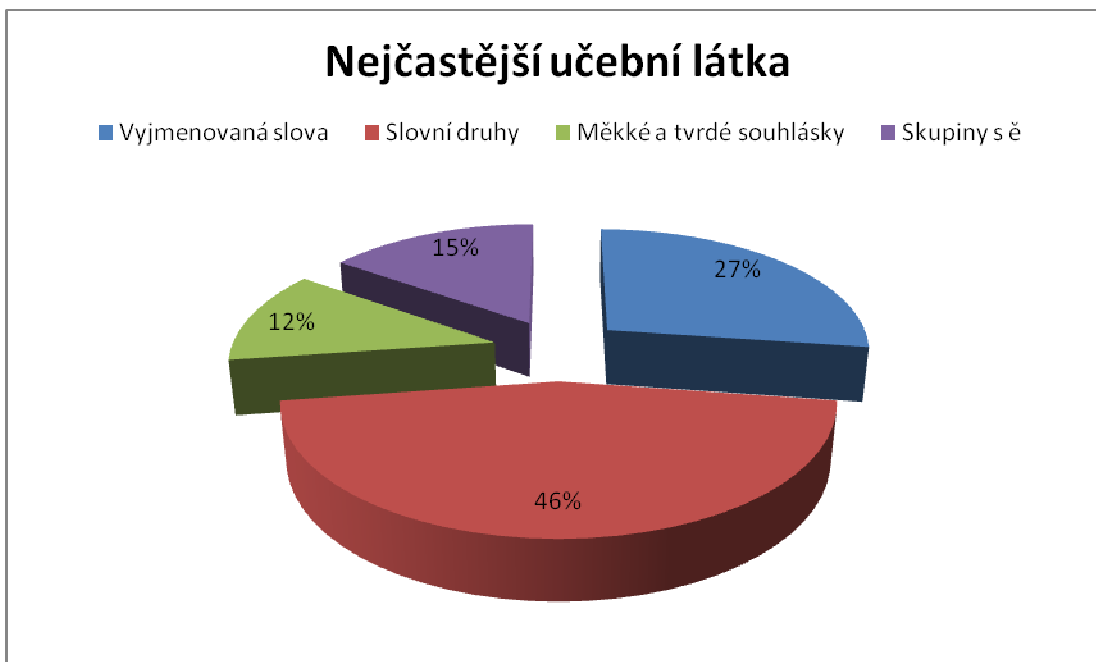
Graf 3.10. Největší přínos didaktické hry

Největší přínos vidí učitelé v tom, že je pro děti motivující a je pestrá (20 a 18 učitelů z 26), ale myslím si, že hodně i záleží na povaze hry.

Pro mě je to aktivita, kterou se děti hodně naučí, protože jsou aktivní a činnost je baví, je motivující, protože všichni mají šanci vyhrát, ale zároveň si i odpočinou a nestresují se hodnocením.

Graf 3.11. Nejčastější učební látka

Nejčastěji jsou didaktické hry používány na procvičení a upevňování slovních druhů a vyjmenovaných slov. Důvod vidím v tom, že většina učitelů učí ve 3., 4. a v 5. třídě, kde je tato látka probírána, a také v tom, že je probírána po dlouhou dobu, proto je napadne jako první.

Výsledky výzkumu nelze zobecňovat, výzkumný vzorek není příliš velký, ale i z tohoto počtu lze usoudit, že učitelé často používají k procvičení učiva didaktickou hru, nevyužívají ji jen v hodinách českého jazyka, ale i v jiných předmětech. V pilotním výzkumu se v největším přínosu didaktické hry objevila také práce ve skupinách, která se znovu již v této odpovědi neobjevila, ale v charakteristice didaktické hry ano. Podle mého názoru je práce ve skupinách pro děti velmi důležitá, kromě vlastního učiva se učí i

pracovat s ostatními, sdílet své názory, obhajovat si je a naopak se také přizpůsobit skupině.

Za své praxe jsem potkala jen jednu paní učitelku, která didaktickou hru vůbec nepoužívala. Paní učitelka byla v důchodu a ve škole pracovala jen na částečný úvazek. Tato paní učitelka učila český jazyk ve 3. třídě, její hodiny byly připravené, všechny aktivity na sebe navazovaly, ale pro děti byly stresující. Ve třídě bylo ticho, všichni se báli promluvit a tiše pracovali. Ve chvíli, kdy někdo něco nepochopil, nezeptal se a snažil se úkol nějak vypracovat. Paní učitelka na děti hodně křičela a nikdy se s nimi nezasmála. V těchto hodinách jsem se ani já sama necítila dobře.

Myslím si, že didaktické hry jsou v hodinách velmi důležitou a často využívanou metodou.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala problematikou didaktické hry v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

V teoretické části jsem se věnovala nejen didaktické hře a jazykovému vyučování, ale i ostatním metodám výuky, dále také hrou ve vývoji člověka i významem hry, v neposlední řadě českým jazykem jako vyučovacím předmětem a hrami v učebnicím českého jazyka pro 3. ročník ZŠ.

Praktická část byla zaměřena na didaktické hry, které jsem v hodinách českého jazyka na prvním stupni základní školy zároveň vyzkoušela. Hry jsme společně s dětmi také hodnotili, výsledky hodnocení jsou ve výzkumné části mé diplomové práce. Některé hry byly na přípravu náročné, ale radost dětí při hraní a jejich spolupráce ve skupině při těchto aktivitách pro mě byly vždy velkou odměnou. Z hodin, kdy jsme hry využívali, mám velmi dobré zážitky, děti napadaly i nové aktivity, které mohly následovat, a často jsme se i zasmáli. Při hodnocení jsme hry bodovali, na papír, který byl vyvěšený ve třídě, dopisovali žáci body podle toho, jak se jim která hra líbila. Při diskusi se potvrdily výsledky tohoto hodnocení, ze kterého vyplývalo, že děti mají raději hry, při kterých s něčím manipulují, než pracovní listy. V hodnocení nevidím žádný důkaz, že by bodování her mělo spojení s tím, zda hra byla odehrána jako první nebo poslední.

V druhé části výzkumu jsem se zaměřila na pedagogy. Vytvořila jsem jednoduchý dotazník, ve kterém jsem se pedagogů ptala, co si představí pod pojmem didaktická hra, zda ji používají, jak často, a především při kterém učivu. Výsledky jsou pro mě velmi uspokojivé, protože všichni pedagogové, kteří můj dotazník vypracovali, mají pojem didaktická hra zažitý a hry ve svých hodinách českého jazyka často používají.

V přílohách 6-10 jsou k nahlédnutí některé práce dětí, v příloze 11 pak fotografie pořízené během hraní.

Doufám, že moje praktická část bude přínosem nejen pro ostatní studenty Učitelství 1. stupně ZŠ, ale i pro pedagogy, kteří český jazyk na prvním stupni základní školy učí a didaktické hry využívají.

Seznam použité literatury

- ATKINSON, Rita L. a kol. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
- BRABCOVÁ, Radoslava a kol. *Didaktika českého jazyka pro 2.- 4. ročník ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury, 1982.
- BRABCOVÁ, Radoslava a kol. *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-24251-0.
- ČAPEK, Josef. *Povídání o pejskovi a kočičce jak spolu hospodařili a o všelijakých jiných věcech*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01878-0.
- ČECHOVÁ, Marie, STYBLÍK, Vlastimil. *Didaktika češtiny*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22439-3.
- DVORSKÝ, Ladislav, LOVIS, Kateřina. *Český jazyk pro 3. ročník*. Praha: ALTER, 1995. ISBN 80-85775-65-4.
- HAUSER, Přemysl, ONDRÁŠKOVÁ, Karla. *Základy didaktiky českého jazyka pro první stupeň základní školy*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1991. ISBN 80-210-0239-5.
- HÁJKOVÁ, Eva, HORÁČKOVÁ, Iveta. *Čeština pro 3. ročník základní školy (učebnice A)*. Praha: JINAN, 1994.
- HÁJKOVÁ, Eva, HORÁČKOVÁ, Iveta. *Čeština pro 3. ročník základní školy (učebnice B)*. Praha: JINAN, 1996.
- HORÁK, František. *Aktivizující didaktické metody*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 1991. ISBN 80-7067-003-7.
- HOUŠKA, Tomáš. *Škola hrou*. Praha: Houška, 1991. ISBN 80-9007004-7-7.
- JANIŠ, Kamil. *Obecná didaktika - vybraná témata*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-080-9.
- JANIŠ, Kamil, ONDŘEJOVÁ, Edita. *Slovník pojmů z obecné didaktiky*. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2006. ISBN 80-7248-352-8.
- JANKOVCOVÁ, Marie, KOUDELA, Jiří, PRŮCHA, Jiří. *Aktivizující metody v pedagogické praxi středních škol*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-23209-4.
- KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007. ISBN 978-80-86784-56-4.
- KONOPKOVÁ, Ludmila, TENČLOVÁ, Věra. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-226-8.

- KERN, Hans. *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-240-8.
- KLUSÁK, Miroslav, KUČERA, Miloš. *Dětské hry*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1758-9.
- KOSOVÁ, Jaroslava, BABUŠOVÁ, Gabriela, ŘEHÁČKOVÁ, Arlen. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy*. Praha: FRAUS, 2009. ISBN 978-80-7238-857-8.
- KREJČOVÁ, Eva, *Hry a matematika*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-417-7.
- MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- MAŇÁK, Josef a kol., *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1997. ISBN 80-210-1549-7.
- MIŠURCOVÁ, Věra, FIŠER, Jiří, FIXL, Viktor. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: SPN, 1980.
- MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: SPN, 1988.
- MŮHLHAUSEROVÁ, Hana. *Český jazyk a komunikace pro 3. ročník*. Znojmo: Tiskárna Sládek Znojmo, 2009.
- MŮHLHAUSEROVÁ, Hana, ZBOŘILOVÁ, Jitka, JANÁČKOVÁ, Zita. *Poradíš si s pravopisem?* Brno: Nová škola, 1999, ISBN 80-85607-55-7.
- NELEŠOVSKÁ, Alena, SPÁČILOVÁ, Hana. *Didaktika primární školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1236-5.
- PAVLOVÁ, Jana, PIŠLOVÁ, Simona. *Barevná čeština pro druhé třídy*. Praha: SPN, 2000. ISBN 80-7235-133-8.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 5.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-427-4.
- PIŠLOVÁ, Simona. *Jazykové hry*. Praha: Fortuna, 2008. ISBN: 978-80-7373-025-3.
- POLÍVKOVÁ, Dorota. *Hry pro jazykové vyučování*. Praha: SPN, 1963.
- POLMANOVÁ, Renata, POPELKOVÁ, Martina, *Vyjmenovaná slova*. Pardubice: Kopček, žádné datum. ISBN 80-967914-5-1.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 3.vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. 80-7178-829-5.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2.vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

STYBLÍK, Vlastimil, DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, ONDRÁŠKOVÁ, Karla. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN, 2005. ISBN 80-7235-309-8

UHLÍŘOVÁ, Jana. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-107-9.

VALÍŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

Internetové zdroje:

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2012-03-06].

Dostupné z WWW: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá didaktickou hrou v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ. Práce se věnuje metodám výuky, hrou v různých obdobích lidského vývoje a především didaktickou hrou a jejím využitím v hodinách českého jazyka. Podstatnou část tvoří zásobník her, které byly ověřeny v praxi. V rámci výzkumu byl vyhotoven dotazník pro učitele, který byl zaměřen na pochopení a využívání didaktických her.

SUMMARY

This diploma thesis is focused on methodological games in the usage of Czech language at primary school. It deals with educational methods, games in different stages of human development and mainly methodological games and their usage in Czech language lessons. The main part is created by the file of methodological games which were verified at school. One part of the research is based on the questionnaire for teachers which was concentrated on understanding and using of methodological games.

Klíčová slova:

metody výuky, hra, didaktická hra, vzdělání, učebnice

Key words:

methods of education, game, methodological game, education, textbooks

Seznam příloh

Řešení aktivit	1-3
Dotazníky pro pedagogy.....	4-5
Ukázky práce dětí	6-10
Dokumentace fotografií při práci	11

Řešení doplňovačky:

					P	Ý	CH	A	V	K	A
L	Ý	K	O	Ž	R	O	U	T			
				N	Á	B	Y	T	E	K	
		R	O	Z	P	L	Y	N	O	U	T
					D	M	Ý	CH	A	T	
			P	L	Y	N	Á	R	N	A	
P	Y	T	L	O	V	I	N	A			
		B	Y	L	I	N	K	O	V	Ý	
			D	O	B	Y	T	E	K		

O PEJSKOVI A KOČIČCE, JAK SI MYLI PODLAHU

To bylo tenkrát, když pejsek s kočičkou spolu ještě hospodařili; měli u lesa svůj Co malý domeček a tam spolu bydleli a chtěli všechno dělat tak, jak to dělají velcí lidé. Ale oni to vždycky tak neuměli, protože mají malé a nešikovné tlapičky a na těch tlapičkách nemají prsty, jako má člověk, jenom takové malé polštářky a na nich drápky. A tak nemohli se dělat všechno tak, jak to dělají lidé, a do školy nechodili, protože škola není pro zvířátka, ba ne, to ne! Co myslíte? Ta je jen pro děti!

A tak to u nich v tom jejich bytě vypadalo všelijak. Něco udělali dobře a něco zas ne, a tak tam mívali někdy trochu nepořádek. A tak jednoho dne viděli, že mají ve svém domečku tuze špinavou podlahu.

„Poslouchej, pejsku,“ povídá kočička, „máme tu nějak špinavou podlahu.“ – „Taky se mně zdá, že už je nějak moc špinavá,“ povídá pejsek, „jenom se koukni, jak mám od té pejskovi špinavé podlahy umazané tlapy.“ – „Tuze špinavé je máš,“ povídala kočička, „fuj, to je hanba! Musíme tu podlahu umýt. To přece lidé nemají takovou špinavou podlahu. Ti ji někdy myjí.“

„Dobrá,“ řekl pejsek, „ale jak to uděláme?“ - „To je přece lehké,“ řekla kočička. „Ty jdi pro vodu a já obstarám to ostatní“. Pejsek šel s hrncem pro vodu a kočička vytáhla ze svého kufříku kus mýdla a položila to mýdlo na stůl. Pak si šla pro něco do komory; měla tam asi schovaný kousek uzené myši. Zatím přišel pejsek s vodou a vidí něco ležet na stole. Rozbalí to a bylo to nějaké růžové. „Aha, to bude něco dobrého,“ povídá si pejsek, a jak měl na to chuť, tak si celý ten kus strčil do huby a začal kousat.

Ale chutnalo to nějak nedobře. Zatím přišla kočička a slyší, že pejsek nějak a divně prská. Podívá se na něj a vidí, že pejsek má plnou hubu pěny a z očí mu tekly slzy. „I propána!“ křičela kočička, „co se to, pejsku, s tebou děje? Vždyť ty jsi nějaký nemocný?! Vždyť ti kape z huby pěna! Co to s tebou je?“ – „Ale,“ povídá pejsek, „našel jsem tu něco na stole a myslil jsem, že to je nějaký sýr nebo nějaké cukroví, tak jsem to snědl. Ale ono to strašně štípe a dělá se mně z toho v hubě pěna.“

„Ty jsi ale hloupý,“ zlobila se kočička, „vždyť to bylo mýdlo! A mýdlo je přece k mytí, a ne k jídlu!“ – „Aha,“ řekl pejsek, proto to tak štípalo. Au, au, to to štípe, to to štípe!“ – „Napij se hodně vody,“ poradila mu kočička, „potom to přestane štípat.“ Pejsek se napil, až všechnu vodu vypil. I štípat to přestalo, ale pěny bylo moc. Tak si šel utřít

čumák o travu a pak musel jít znova pro vodu, protože všechnu vypil a už žádnou neměli. Kočička měla jednu korunu a šla koupit nové mýdlo.

„Tohle už nesním,“ řekl pejsek, když kočička přinesla nové mýdlo, „ale jakpak to uděláme, když tu nemáme **kočičce** žádný kartáč!“ – „Na to jsem už myslila,“ povídá kočička, „však ty máš na sobě takové hrubé a ježaté chlupy, jako jsou na kartáči, a tak můžeme tu podlahu vydrhnout tebou.“

„Dobrá,“ řekla pejsek a kočička vzala mýdlo a hrnec s vodou, klekla na zem, vzala pejska jako kartáč a vydrhla pejskem celou podlahu. Podlaha byla celá mokrá a moc čistá také nebyla. „Měli bychom ji ještě něčím suchým vytřít,“ povídá kočička. „Tak víš co,“ řekl pejsek, „já už jsem docela mokrý, ale ty jsi suchá a máš takové pěkné měkké chloupky **přihodilo** na sobě, to je jako ten nejlepší ručník! Ted’ zas vezmu já tebe a vysuším tebou podlahu.“ Vzal kočičku a vytřel celou podlahu kočičkou. Podlaha byla ted’ umytá a suchá, ale zato pejsek a kočička byli mokří a strašně špinaví od toho, jak jeden **potom** druhým tu podlahu myli, jako kdyby pejsek byl kartáč a kočička utěrka.

„No to vypadáme,“ řekli si oba, když se na sebe podívali; „podlahu ted’ máme čistou, ale zato my **?** jsme ted’ špinaví! Takhle přece nemůžeme být, to by se nám každý smál! Musíme se vyprat!“ ...

O mlynáři a malé myšce

V lese u potoka stál malý mlýn a v něm žil statný **mlynář** Zbyněk se svou ženou. Každé ráno, když vstal a umyl se, ihned začal mlít **obilí**. Byl to totiž jediný mlynář v kraji, proto měl opravdu hodně práce. Jednoho dne brzičko ráno, když mlynář ještě spal, se ozval dusot **koňských** kopyt a před mlýnem zastavil kočár. Mlynář se vzbudil a rychle pospíchal ven, nevěděl, co se děje, proto byl velmi překvapen, když z kočáru vystoupil pan hrabě Zbyšek z Přibyslavi. Mlynář se začal klanět, ale pan Zbyšek ihned začal mluvit. Řekl mlynáři, že potřebuje, aby do příštího rána namlel všechno **obilí**, které s sebou přivezl. Bylo ho až příliš, než co by mohl za jeden den semlít, ale mlynář se neopovážil nic říci, jak se bál. Pan Zbyšek řekl, že **zítra** ráno si pro obilí přijede, jestli prý však nebude semleté, přijde mlynář o hlavu, a odjel.

Mlynář si sedl na schody, byl vyděšený a nevěděl, co má dělat. Věděl jen, že tolik obilí za jeden den nenamle. A jak tak seděl a přemýšlel a nevěděl, co dál, uviděl malou myšku, která byla uvězněna pod sklenicí. Běhala sem a tam a nemohla se dostat ven. Nejdříve si říkal, že ji nepustí, ale nakonec se rozhodl, že jí daruje život, když on už zítra žít nebude. Vstal, zvedl **sklenici** a malá **myška** vyběhla ven a vypadala velmi šťastně. Zastavila se před mlynářem a povídá: „Děkuji ti, Zbyňku, že jsi mi zachránil život. Vím, že se trápíš, a chci ti pomoci. Spusť mlýn a jdeme mlít. Pomůžu ti, sám to obilí nikdy nenamleš,“ domluvila a odběhla pryč.

Mlynář si myslel, že se mu vše jen zdálo, ale **myška** se brzy vrátila a na hlavičce měla mlynářskou **čepičku**. Zbyněk se smál, až se za břicho popadal. Vzal si také čepici a spustil mlýn. Nestačil se divit, jak je myška rychlá a jakou má sílu. Pospíchal myšce **pomoci**, ale ona by to zvládla i bez něho. Spíš jí překážel, než pomáhal. Myška se načepýřila, jak byla nespokojená, že se jí mlynář plete do práce, a tak si šel Zbyněk raději sednout na pytel a díval se na malou pracovitou pomocnici.

Pyšná myška domlela obilí brzičko ráno, těsně před svítáním. Mlynář na pytli usnul a vzbudil se, až když uslyšel **dusot** koňských kopyt. Lekl se, ale když viděl, že všechno obilí je **namleto**, ulevilo se mu. Pan Zbyšek přišel se svou družinou a divil se, že mlynář má obilí namleté a odpočívá. Poslíčci obilí naložili, hrabě zaplatil a odjeli. Mlynář byl šťastný, že mu myška pomohla, že nepřišel o hlavu a vydělal si několik denárů. Hledal myšku po celém mlýně, ale nenašel ji, zmizela. Ani jí nestačil poděkovat.

Od té doby, když měl mlynář nějaké trápení a potřeboval pomoci, myška se znovu objevila a ráda pomohla.

Pilotní dotazník

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

jsem studentkou Učitelství pro 1. st. ZŠ na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma Zásobník didaktických her a využití her v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ. Tento dotazník je zcela anonymní a výsledky budou použity pouze v mé diplomové práci. Velice si vážím Vaší ochoty pomoci mi ve výzkumu a času, který do vyplnění dotazníku investujete.

1. Víte, co je to didaktická hra?

- a) ANO
- b) NE
- c) SLYŠELA JSEM O TOM, ALE PŘESNÝ VÝZNAM NEZNÁM

2. Používáte didaktickou hru ve svých hodinách?

- a) ANO, velmi často
- b) ANO, občas
- c) POUZE VYJÍMEČNĚ
- d) NE, nikdy jsem ji nepoužila

3. Využíváte did. hru ve všech předmětech?

- a) ANO
- b) NE, nepoužívám ji v .....

4. Myslíte si, že může být pro děti přínosem?

- a) ANO

b) NE

5. Pokud jste na 4. otázku odpověděl/a ANO, v čem vidíte její přínos?

6. Myslíte si, že může dětem pomoci naučit se něco nového?

7. Je nějaká učební látka, na jejíž naučení používáte vždy didaktickou hru?

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

jsem studentkou Učitelství pro 1. st. ZŠ na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma Zásobník didaktických her a využití her v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ. Tento dotazník je zcela anonymní a výsledky budou použity pouze v mé diplomové práci. Velice si vážím Vaší ochoty pomoci mi ve výzkumu a času, který do vyplnění dotazníku investujete.

Děkuji, Barbora Linhartová

1. Pohlaví

- a) Žena
- b) Muž

2. Počet let praxe

- a) 1-4 roky
- b) 5-10 let
- c) více než 10 let

3. Co chápete pod pojmem didaktická hra?

4. Využíváte did. hru ve všech předmětech?

- c) ANO
- d) NE, nepoužívám ji v .....

5. Jak často používáte didaktickou hru v hodinách českého jazyka?

- e) Velmi často
- f) Občas
- g) Výjimečně
- h) Nikdy jsem ji nepoužil/a

6. V čem vidíte její největší přínos?

7. Je nějaká učební látka, na jejíž naučení používáte vždy didaktickou hru?

Vojsla Blažek

x Malý Karel Karel Zelený

1. Spoj postavy, které patří do jedné pohádky.

Červená Karkulka	Jezinky
Sněhurka	Vlk
Kůzlátka	Trpaslíci
Smolíček	Babička
Popelka	Zlá macecha

2. Oprav chybné věty.

Sněhurka žila šťastně v krásném zámku se svým otcem a ~~hodnou~~ *slou* macechou.

Červená Karkulka potkala na louce vlka a ~~on jí snědl svačinu.~~ *ze*

Kůzlátka otevřela vlkovi dvířka a ~~hrála si s ním.~~ *ne, hrála si s ním*

Jezinky chtěly sníst Smolíčka.

Popelka ztratila na plese střevíček a princ si vzal za ženu ~~její sestru.~~ *x Popelku*

1. Spoj postavy, které patří do jedné pohádky.

Červená Karkulka	Jezinky
Sněhurka	Vlk
Kůzlátka	Trpaslíci
Smolíček	Babička
Popelka	Zlá macecha

*Adéla
Kristýnka*

2. Oprav chybné věty.

Sněhurka žila šťastně v krásném zámku se svým otcem a ~~hodnou~~ *slou* macechou.

Červená Karkulka potkala na louce vlka a ~~on jí snědl svačinu.~~ *babičku*

Kůzlátka ~~otevřela~~ *neotevřela* vlkovi dvířka a hrála si s ním.

Jezinky chtěly sníst Smolíčka. *od ním*

Popelka ztratila na plese střevíček a princ si vzal za ženu ~~její sestru.~~ *Popelku*

O tlustém medvídkovi

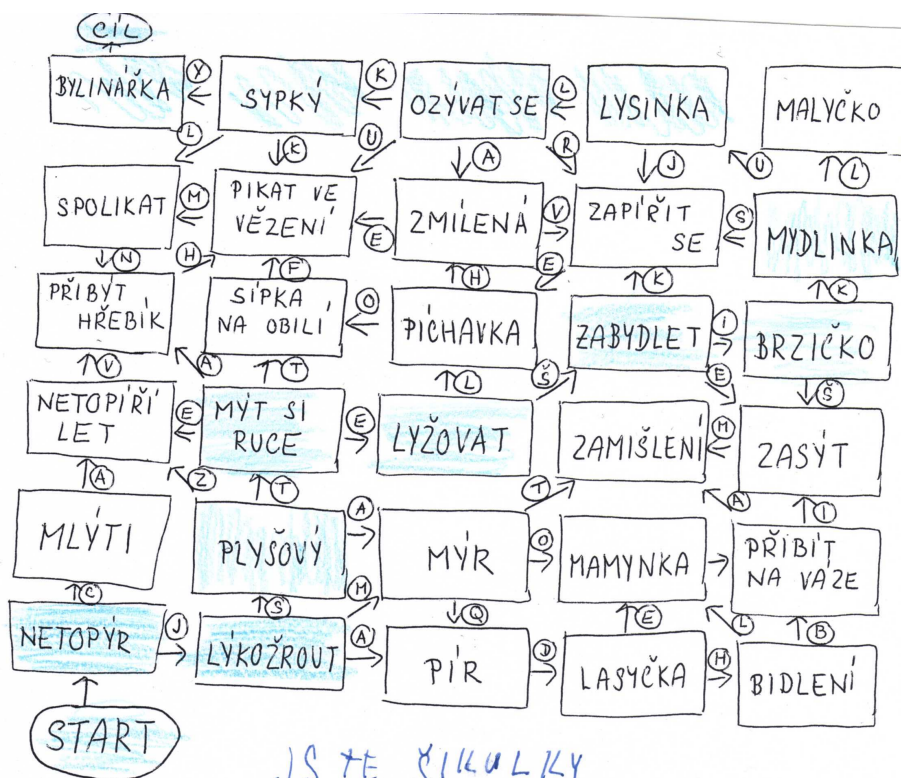
V hustém lese žil malý Mlsounek. Mlsounek byl sice *mali'*, ale velmi silný. Myslel si, že čím bude silnější, tím bude mocnější. A tak se celý den bavil tím, že chodil po ~~lesě~~ *lesě* a hledal něco dobrého k snědku. Největší radost měl, když objevil včelí *ul'*, kde si mohl pochutnat na čerstvém medu. Jednoho dne se vypravil na své oblíbené místo, kde stál včelí *ul'*. Silnou tlapu zabouchal na ~~úlu~~ *úlu* a čekal, že všechny včely vyletí ven. Zabouchal ale tak silně, že se včely lekly a některé zůstaly uvnitř. *meda* se tak těšil na med, že si nevšiml a jakmile protáhl svoji tlustou *tlapka* malým otvorem, jedna včelička zapíchla do jeho tlapy žihadlo. *meda* kňučel bolestí a pelášil zpátky do lesa.

Od té doby už na med nechodí.

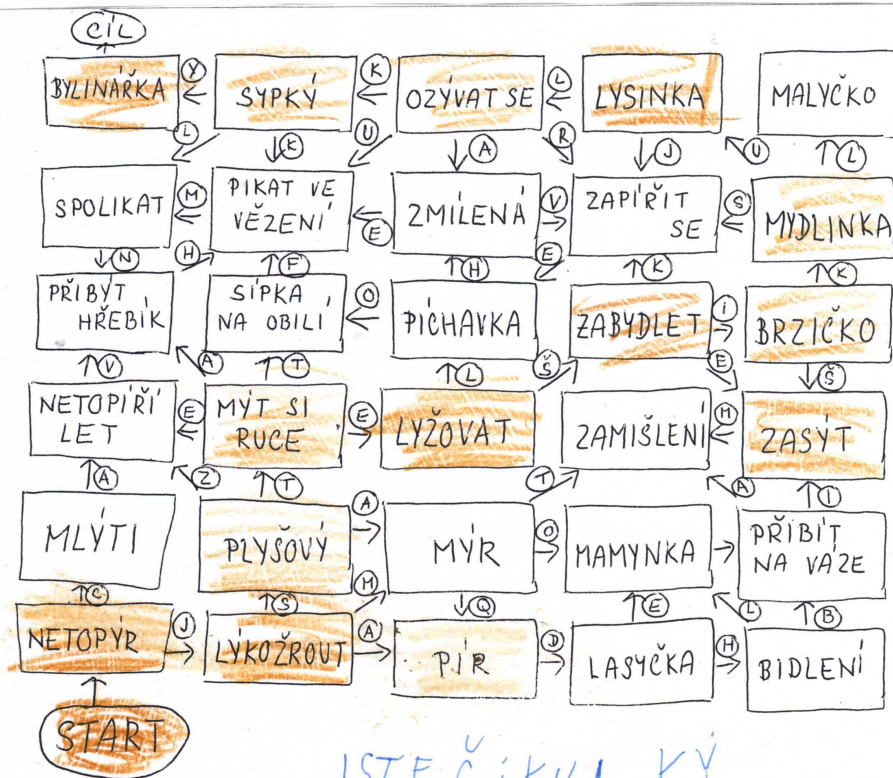
O tlustém medvídkovi

V hustém lese žil malý Mlsounek. Mlsounek byl sice *malý*, ale velmi silný. Myslel si, že čím bude silnější, tím bude mocnější. A tak se celý den bavil tím, že chodil po ~~lesě~~ *lesě* a hledal něco dobrého k snědku. Největší radost měl, když objevil včelí *ul'*, kde si mohl pochutnat na čerstvém medu. Jednoho dne se vypravil na své oblíbené místo, kde stál včelí *ul'*. Silnou tlapu zabouchal na ~~úlu~~ *úlu* a čekal, že všechny včely vyletí ven. Zabouchal ale tak silně, že se včely lekly a některé zůstaly uvnitř. *meda* se tak těšil na med, že si nevšiml a jakmile protáhl svoji tlustou *tlapka* malým otvorem, jedna včelička zapíchla do jeho tlapy žihadlo. *meda* kňučel bolestí a pelášil zpátky do lesa.

Od té doby už na med nechodí.

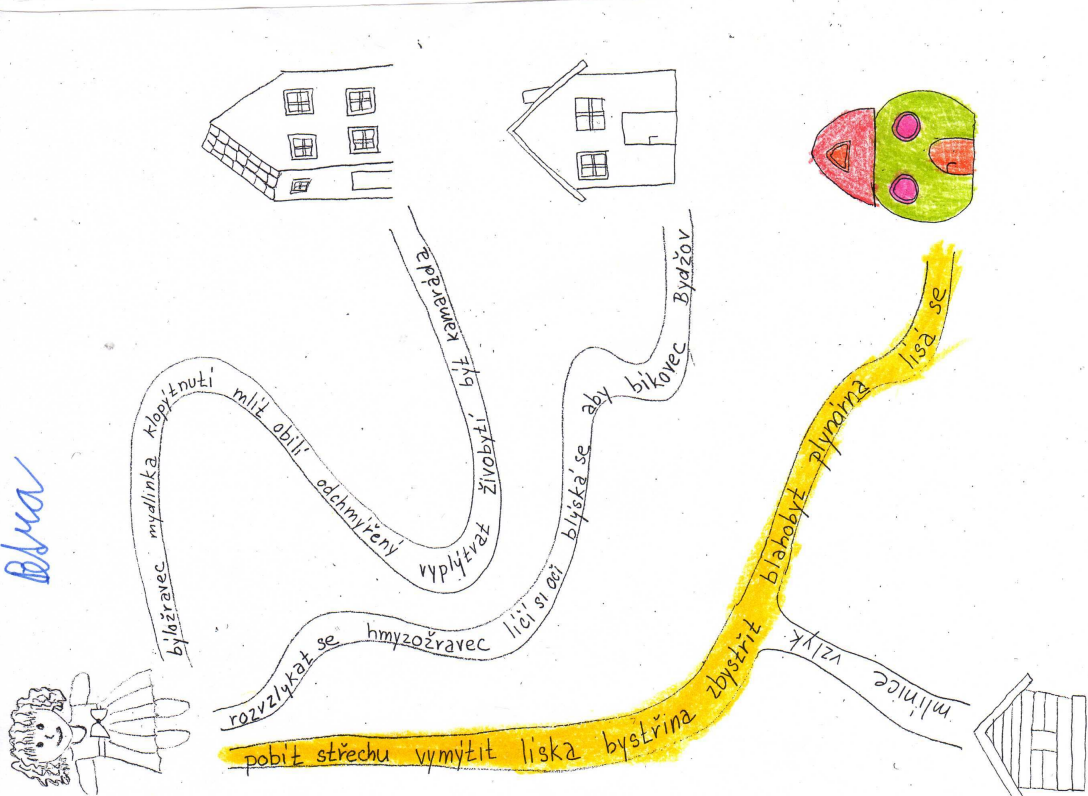
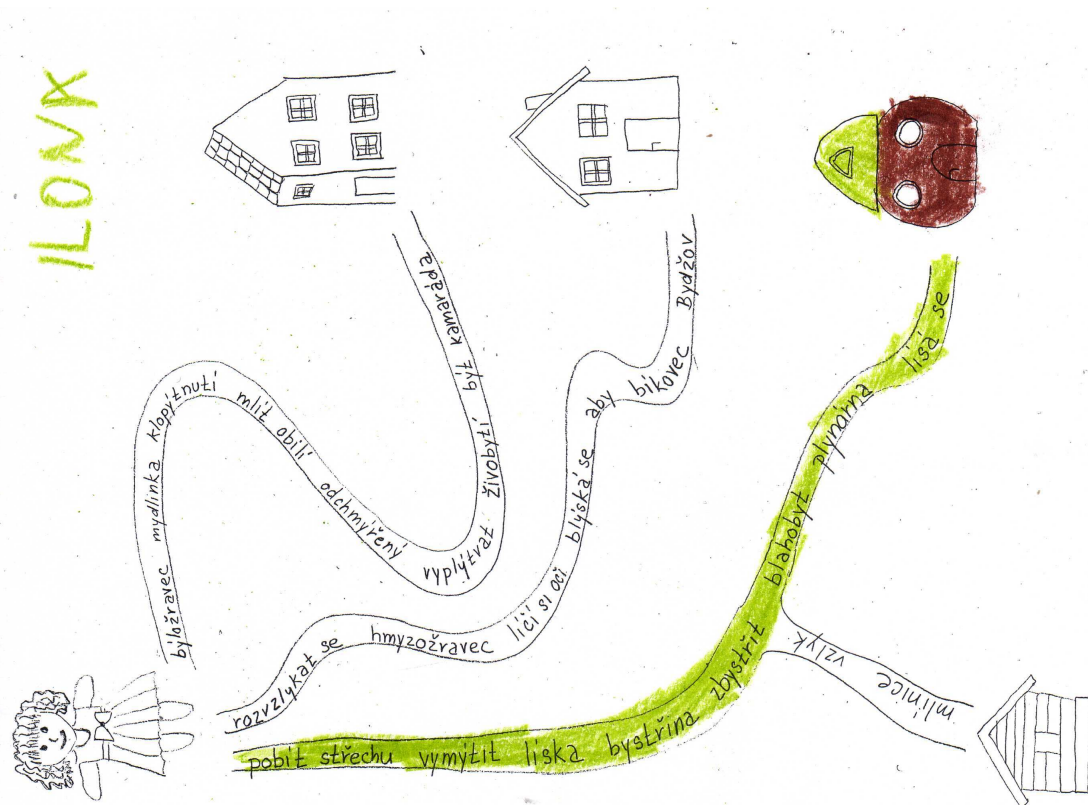

Liby

Machys

Přev. P.

Samela. S.

Číslo jednotné	1. pád	2. pád	3. pád	6. pád	7. pád
mužský rod, životný	chlapec	hajného	(k) otci	(o) řidiči	zajícem
mužský rod, neživotný	zámek	(bez) stolu	(k) obrazu	(o) domu	stromem
ženský rod	panenka	židličky	(ke) knížce	(o) tužce	narciskou
střední rod	jablko	města	kuřeti	(o) dítěti	perem

Ondra. Pavel. Půlka. S. Půlka.

Číslo jednotné	1. pád	2. pád	3. pád	6. pád	7. pád
mužský rod, životný	chlapec	(bez) stolu	(k) obrazu	(ke) knížce	hajného
mužský rod, neživotný	(o) tužce	zámek	kuřeti	panenka	(k) otci
ženský rod	(o) domu	(o) dítěti	stromem	města	narciskou
střední rod	jablko	zajícem	židličky	(o) řidiči	perem

